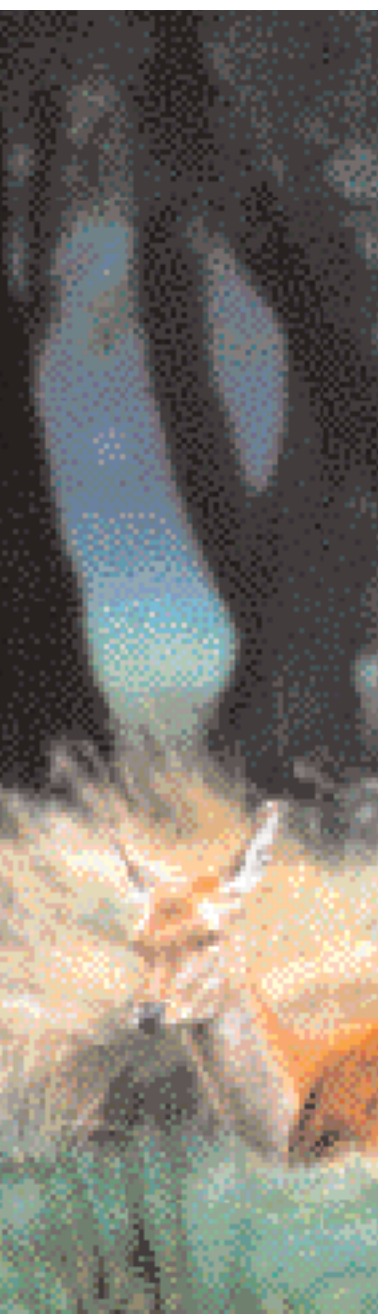

Fauna *schade*

Handboek Faunaschade

J.G. Oord

Faunafonds

Inhoud

Voorwoord 4

Deel 1: Algemeen

1 Doel, opbouw en gebruik van het handboek 8

- 1.1 Doel van het handboek 8
- 1.2 Opbouw van het handboek 8
- 1.3 Gebruik van het handboek 9

2 Flora- en faunawet 11

- 2.1 Algemeen 11
- 2.2 Beschermde diersoorten 11
- 2.3 Onbeschermde diersoorten 12
- 2.4 Faunabeheereenheden 13
- 2.5 Vrijstellingen, aanwijzingen en ontheffingen 13
- 2.6 Het Faunafonds 16

3 Beleidsregels van het Faunafonds 19

- 3.1 Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds 19
- 3.2 Toelichting op de Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds 22

Deel 2: Schade

4 Faunaschade 31

- 4.1 Akkerbouw 33
 - Granen (zomer- en wintergranen) 33
 - Aardappelen 36
 - Suikerbieten/voederbieten 38
 - Mais (snij-, korrel- en suikermais) 39
 - Peulvruchten 40
- 4.2 Gras 42
 - Grasland 42
 - Graszaad en graszoden 44
- 4.3 Vollegrondsgroenten 45
 - Spinazie (vollegrondsteelt) 45
 - Sla en andijvie (vollegrondsteelt) 46
 - Spruitkool 48
 - Bloemkool en broccoli 48
 - Boerenkool 50
 - Overige koolsoorten 51
 - Vollegrondsgroenten algemeen 52
- 4.4 Fruit 54
 - Appels en peren 54
 - Kersen en morellen 55
 - Pruimen 56
 - Bessen (rode- en witte aalbes, kruisbes, zwarte bes, blauwe bes) 56
 - Bramen en frambozen 57
 - Aardbeien 58

- 4.5 Overig 58
 - Bloemen, bloemzaden en bloembollen 58
 - Bosbouw en boomteelt 60
 - Helm en griend 62
 - Riet en biesen 62
 - Landbouwhuisdieren 63
 - Visteelt (in buitenvijvers) 64
 - Opstallen en erven 65
 - Kuilvoer, silage, pakken en rollen 66

Deel 3: Maatregelen

5 Preventieve maatregelen 71

- 5.1 Geur- en smaakstoffen 71
 - Afweermiddelen (smeer- en spuitmiddelen) 71
 - Zaaizaadbehandeling 72
 - Geurgordijn 72
- 5.2 Visuele middelen 72
 - Vogelverschrikkers 72
 - Vlaggen 73
 - Ballonnen 73
 - Nabootsing roofvogel 73
 - Fladderprojectiel 73
 - Ophangen dode vogels 74
 - Uitstrooien veren 74
 - Flitslampen 75
 - Flitsmolens 75
- 5.3 Akoestische Middelen 75
 - Knalapparaat 75
 - Vogelafweerpistool 75
 - Elektronische geluidsgolven 76
 - Schriklint 77
 - Ritselfolie 77

- Ratels en kleppers 77
- Kleppermolentjes 77
- Rammelblikjes 77
- Angstkreten 77

- 5.4 Afscherming 79
 - Gaasrasters 79
 - Elektrisch draadraster 83
 - Elektrisch netwerk 85
 - Afdeknetten 87
 - Spandraden 87

- 5.5 Teelttechnische maatregelen 87
 - Zaaidiepte aanpassen 87
 - Percelen gelijk inzaaien 87

- 5.6 Aantrekken natuurlijke vijanden 89
 - Zitpalen roofvogels 89
 - Nestgelegenheid roofvogels 89

- 5.7 Vang- en bestrijdingsmiddelen 89
 - Kastvallen en vangkooien 89
 - Klemmen 89
 - Buidels en fretten 90
 - Giften, rook- en gaspatronen 90
 - Afschot en bejaging 90

Literatuur 93

Adressen 95

Colofon 96

Voorwoord

Sinds 1 april van dit jaar is de Flora- en faunawet van kracht. In artikel 83 van deze wet staan de taken van het Faunafonds vermeld. Eén van die taken is het bevorderen van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade door beschermde inheemse diersoorten.

Het Faunafonds tracht aan deze taak invulling te geven door het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek en het bevorderen van voorlichting en opleiding. In het kader van de voorlichting van grondgebruikers ten aanzien van de maatregelen, die schade door diersoorten moeten kunnen voorkomen of beperken, heeft het bestuur van het Faunafonds besloten het Handboek Faunaschade, waartoe door het bestuur van het Jachtfonds al de eerste aanzet was gegeven, te voltooien.

Doel van het uitbrengen van het Handboek Faunaschade is grondgebruikers voor te lichten over de mogelijkheden, die zij hebben, om schade door beschermde inheemse diersoorten zoveel mogelijk te voorkomen en indien toch schade optreedt, die schade zoveel mogelijk te beperken.

Een tweede belangrijke taak van het Faunafonds is grondgebruikers op hun verzoek een tegemoetkoming toekennen voor schade door beschermde inheemse diersoorten, die naar redelijkheid niet of niet geheel voor rekening moet blijven van die grondgebruiker. Het bestuur heeft in de Regeling Vaststelling Beleidsregels Schadevergoeding Faunafonds bepaald dat de grondgebruiker, wil hij voor een tegemoetkoming in de schade in aanmerking komen, een aantal in het

Handboek Faunaschade vermelde afweermaatregelen moet hebben getroffen. De door het Faunafonds aangewezen taxateur, die de schade taxeert, zal in zijn rapport vermelden welke preventieve middelen hij op het schadeperceel heeft aangetroffen. Daarmee heeft het Handboek een tweede taak gekregen, namelijk een rol bij de beslissing of de grondgebruiker voor een tegemoetkoming in aanmerking kan komen.

Tenslotte hebben gedeputeerde staten in de beleidsnota's over de provinciale implementatie van de Flora- en faunawet aangegeven dat zij het Handboek Faunaschade zullen gebruiken voor de beoordeling van de vraag of een grondgebruiker zelf voldoende preventieve maatregelen heeft getroffen alvorens voor de schadeveroorzakende diersoort een ontheffing voor afschot ter ondersteuning van de verjaging kan worden verleend.

De afweermiddelen, die in het Handboek worden genoemd, moeten niet worden gezien als middelen welke tot in lengte van dagen gehanteerd moeten worden om schade te voorkomen of te beperken. Het bestuur heeft in de eerder genoemde beleidsregels daarom een mogelijkheid geopend om nieuwe maatregelen uit te proberen. Indien de werking van deze middelen vooraf schriftelijk bij het bestuur wordt gemeld, kan het bestuur besluiten, indien ondanks het gebruik van het afweermiddel toch nog schade ontstaat, die schade te vergoeden. Op deze wijze kunnen in de toekomst ook nieuw ontdekte afweermiddelen hun intrede doen en worden uitgetest. Op de website van het Faunafonds (www.faunafonds.nl) zullen de nieuwe ontwikkelingen op de voet worden gevolgd en gepubliceerd. Vooralsnog heeft het bestuur de gebruiksduur van dit handboek gepland op twee jaren.

Het Handboek Faunaschade is dus vooral bedoeld als voorlichtingsmiddel aan de grondgebruiker. Verwacht mag worden dat faunabeheer- en wildbeheereenheden het Handboek zullen gebruiken voor de opstelling van resp. de faunabeheer- en wildbeheerplannen. Mogelijk dat ook anderen het Handboek zullen ontdekken als vraagbaak om schade door diersoorten te voorkomen of te beperken.

Het bestuur spreekt de hoop uit dat dit Handboek Faunaschade zal bijdragen aan een verantwoord gebruik van preventieve middelen om schade door beschermde inheemse diersoorten te voorkomen en zo het aantal ontheffingen voor afschot van die diersoorten zal weten te beperken.

Het bestuur van het Faunafonds,
De secretaris, mr ing H. Revoort

deel 1 Algemeen

1 Doel, opbouw en gebruik van het handboek

1.1 Doel van het handboek

Het doel van het Handboek Faunaschade is het informeren van grondgebruikers in de agrarische sector over faunaschade, maatregelen om deze schade te voorkomen of te beperken en de gevolgen van de nieuwe Flora- en Faunawet op het nemen van preventieve maatregelen en eventuele tegemoetkomingen in de schade.

1.2 Opbouw van het handboek

Het Handboek Faunaschade is opgebouwd uit 3 delen:

Deel 1: Algemeen

Deel 2: Schade

Deel 3: Maatregelen

Deel 1: Algemeen

Deel 1 bevat als eerste de opbouw en het gebruik van het handboek. Hierna volgt een toelichting op de Flora- en faunawet, voor zover dit betrekking heeft op de problematiek van schade door dieren in de agrarische sector. Er wordt uitgelegd welke diersoorten beschermd en onbeschermd zijn, wat deze bescherming inhoudt en wat de mogelijkheden zijn met betrekking tot vrijstellingen, aanwijzingen en ontheffingen.

Daarnaast wordt uitleg gegeven over de aansprakelijkheid bij faunaschade en wat er van

grondgebruikers en jachthouders wordt verwacht inzake de preventie en bestrijding van faunaschade. Tevens wordt toegelicht wat de taak is van faunabeheereenheden en het Faunafonds en in welke gevallen een tegemoetkoming in de schade kan worden toegekend.

Deel 2: Schade

Deel 2 van het handboek behandelt de schade die dieren kunnen aanrichten in de agrarische sector.

Hierbij is een onderverdeling gemaakt in akkerbouw, gras, vollegrondsgroenten en fruit.

Daarnaast is ook aandacht besteed aan bosbouw en boomteelt, landbouwhuisdieren, visteelt in buitenvijvers, opstallen en erven en opgeslagen ruwvoer.

Bij elk onderdeel is een opsomming gegeven van de schadeveroorzakende diersoorten, het type schade, de periode waarin de schade (meestal) optreedt en de in aanmerking komende preventieve en schadebeperkende maatregelen. Waar nodig is een korte toelichting gegeven.

De in aanmerking komende preventieve maatregelen zijn afgestemd op de combinatie gewas/diersoort. In de opsomming van de maatregelen is een zekere volgorde aangebracht. De maatregelen boven in de lijst zijn over het algemeen het meest geëigend. Hierbij is niet alleen rekening gehouden met de effectiviteit van de maatregel, maar ook met de kosten-baten verhouding en de

toepasbaarheid binnen de bedrijfsvoering. Maatregelen die zondermeer wettelijk zijn toegestaan zijn cursief gedrukt. Voor het toepassen van de overige maatregelen is een ministeriële vrijstelling of provinciale aanwijzing of ontheffing vereist.

Deel 3: Maatregelen

Deel 3 geeft een overzicht van middelen en maatregelen om schade door dieren te voorkomen. De maatregelen zijn onderverdeeld naar werkingsprincipe. Elke maatregel wordt kort besproken, waarbij aandacht is besteed aan werkingsprincipe en de effectiviteit ten aanzien van de verschillende diersoorten en schadetypen.

Waar mogelijk zijn richtprijzen en normen voor maatvoering en benodigde aantallen opgenomen.

Met behulp van deel 3 kan de grondgebruiker zich verder op de hoogte stellen van de maatregelen om faunaschade bij de betreffende gewassen te voorkomen of te beperken.

Wanneer er ondanks preventieve maatregelen toch aanzienlijke schade optreedt geeft het handboek aan of, en op welke wijze, een tegemoetkoming in de schade kan worden aangevraagd.

Jachthouders, wildbeheereenheden en faunabeheereenheden kunnen het handboek gebruiken als basis en naslagwerk bij het opstellen van wild- en faunabeheerplannen en schadebestrijdingsplannen.

Het handboek geeft inzicht in de mogelijke schade bij verschillende gewassen, preventieve maatregelen, aan te vragen ontheffingen en de verantwoordelijkheden van grondgebruikers en jachthouders ten aanzien van de schadebestrijding en -preventie.

1.3 Gebruik van het handboek

De grondgebruiker kan aan de hand van het bouwplan en deel 2 van het handboek, bepalen welk type schade er mogelijk te verwachten is, door welke diersoorten en welke preventieve maatregelen hiertegen genomen kunnen worden.

Bij verwachte schade door dieren doet de grondgebruiker er verstandig aan om met name de kwetsbare teelten en percelen door te geven aan de faunabeheereenheid. Ten aanzien van schade door wildsoorten is overleg met de jachthouder gewenst. Het is aan te bevelen om tezamen met de jachthouder de risico's en de te nemen maatregelen te bespreken en vast te leggen. Het handboek geeft aan welke verantwoordelijkheid de grondeigenaar respectievelijk de jachthouder hierin hebben.

2 Flora- en faunawet

2.1 Algemeen

De Flora- en faunawet (FF-wet) geeft regels ter bescherming van in het wild levende planten- en diersoorten. De wet biedt mogelijkheden om beschermde soorten en leefomgevingen aan te wijzen en geeft algemene verbodsbepalingen. Verder beschrijven de FF-wet en de daaraan gekoppelde uitwerking, de regelgeving omtrent de uitoefening van de jacht, de bejaagbare diersoorten en middelen om schade door dieren te beperken. De FF-wet vervangt o.a. de vroegere Jachtwet, de Vogelwet en delen van de Natuurbeschermingswet.

De Flora- en faunawet is een zogenaamde kaderwet. De hoofdzaken en uitgangspunten zijn in de wet vastgelegd. Nadere invulling vindt plaats bij algemene maatregelen van bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen.

Overzicht algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen behorende bij de Flora- en faunawet:

- **Jachtbesluit**
- **Besluit beheer en schadebestrijding dieren**
- **Besluit Faunabeheer**
- **Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet**
- **Besluit prepareren dieren**
- **Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten**
- **Jachtregeling**
- **Regeling schadebestrijding dieren**

2.2 Beschermde diersoorten

Als beschermde diersoorten noemt de Flora- en faunawet:

- Alle van nature in Nederland voorkomende zoogdieren (m.u.v. de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis)
- Alle van nature in de lidstaten van de Europese Unie voorkomende vogels (m.u.v. enkele gedomesticeerde vogelsoorten)
- Alle van nature in Nederland voorkomende amfibieën en reptielen
- Alle van nature in Nederland voorkomende vissoorten (m.u.v. de soorten die onder de Visserijwet van 1963 vallen)

Voorts kan de minister inheemse en uitheemse soorten beschermd verklaren (Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet), bijvoorbeeld als deze in hun voortbestaan worden bedreigd, als de kans op overmatige benutting dreigt of vanuit internationale verplichtingen dan wel Europese besluiten. Verder kunnen ook in Nederland uitgestorven diersoorten worden beschermd, als de kans op terugkeer van deze soorten aanwezig is.

Verboden

Ten aanzien van de beschermde diersoorten is het verboden:

- Dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen (art. 9)

- > Dieren opzettelijk te verontrusten (art. 10)
- > Nesten, holen of andere voortplantingsplaatsen, vaste rustplaatsen of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren (art. 11)
- > Eieren te zoeken, te rapen, te beschadigen of te vernielen (art. 12)
- > Dieren, producten van dieren, eieren en nesten voorhanden te hebben, te vervoeren, te verhandelen enz. (art. 13)
- > Dieren of eieren van dieren (ook van niet beschermde soorten) in de vrije natuur uit te zetten (art. 14)

Wildsoorten

In afwijking van artikel 9 is het wel toegestaan te jagen op zogenaamde wildsoorten, mits de jacht op deze soorten geopend is en mits dit gebeurt volgens de regels die de wet ten aanzien van de jacht stelt (art. 32 t/m 59).

Wildsoorten:

- Haas
- Fazant
- Patrijs
- Wilde eend
- Konijn
- Houtduif

De wet geeft regels met betrekking tot de verhuur van de jacht, de akten voor het jagen en de uitoefening van de jacht. De minister stelt (periodiek) vast in hoeverre de jacht op wildsoorten zal zijn geopend. Via algemene maatregelen van bestuur kunnen extra regels worden gesteld inzake jachtmiddelen,

jachtperioden en jachtvelden. Gedeputeerde staten kunnen, bij bijzondere weersomstandigheden, de jacht voor de hele provincie of een deel daarvan, voor een bepaalde tijd sluiten.

- De jacht op patrijzen zal niet worden geopend zolang deze soort op de rode lijst voorkomt.

2.3 Onbeschermde diersoorten

Als onbeschermde diersoorten noemt de Flora- en faunawet:

- > Zwarte rat
- > Bruine rat
- > Huismuis

Voorts noemt de wet een aantal zoogdieren en vogels, waarvan *gedomesticeerde* exemplaren niet worden aangemerkt als beschermde inheemse diersoort. Het gaat hierbij om:

- > Bunzing
- > Konijn
- > Varken
- > Grauwe gans
- > Europese kanarie
- > Rotsduif
- > Wilde eend

2.4 Faunabeheereenheden

De Flora- en faunawet stimuleert de oprichting van zogenaamde faunabeheereenheden (FBE's), een samenwerkingsverband van jachthouders. Ook natuurbeschermingsinstanties (in hun hoedanigheid als jachthouder) kunnen hierin vertegenwoordigd zijn. De wildbeheereenheden (WBE's) worden in de wet niet genoemd, maar zullen naar verwachting wel blijven bestaan als onderdelen binnen faunabeheereenheden.

De FBE's kunnen door gedeputeerde staten worden erkend en hebben als taak het beheer van diersoorten en/of de bestrijding van schade aangericht door dieren. De beheermaatregelen van de FBE worden vastgelegd in een faunabeheerplan. Maatregelen ten gevolge van artikel 68 (zie paragraaf 2.5) worden over het algemeen door de FBE aangevraagd. Voorzover hierbij een faunabeheerplan wordt geëist, is goedkeuring van gedeputeerde staten nodig. Gedeputeerde staten dient hierbij advies in te winnen bij het Faunafonds. Het betreffende faunabeheerplan wordt ter inzage gelegd op het provinciehuis.

Aanwijzingen en ontheffingen voor maatregelen om schade te bestrijden worden door of via de faunabeheereenheid aangevraagd. Dit geldt voor alle diersoorten, dus ook voor wildsoorten. De grondgebruiker kan (in bepaalde gevallen) zelf gebruik maken van de ontheffing, maar kan dit ook door anderen laten doen, die hij dan schriftelijk moet machtigen.

De minister stelt regels waaraan faunabeheereenheden en faunabeheerplannen moeten voldoen om voor erkenning cq. goedkeuring in aanmerking te kunnen komen. Deze regels betreffen onder andere:

- de rechtsvorm van de samenwerkingsverbanden
- de omvang en begrenzing van het werkgebied van de FBE
- de jachtrechten in het werkgebied
- het duurzaam beheer van diersoorten in het werkgebied
- de aard, omvang en noodzaak van de te verrichten handelingen ten aanzien van die diersoorten
- de wijzen waarop en de perioden waarin die handelingen worden verricht

2.5 Vrijstellingen, aanwijzingen en ontheffingen

Vrijstellingen

Bij algemene maatregel van bestuur (Besluit beheer en schadebestrijding dieren) wijst de minister beschermde inheemse diersoorten aan die niet in hun voortbestaan worden bedreigd en die:

- a. in het gehele land veelvuldig belangrijke schade aanrichten of
- b. in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten.

Voor de 'a-soorten' (landelijke schadesoorten) kan de minister handelingen toestaan om schade te voorkomen aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren. Voor de 'b-soorten' (provinciale schadesoorten) kunnen deze handelingen worden toegestaan bij provinciale verordening. De toegestane handelingen en middelen voor schadepreventie en -bestrijding, en de diersoorten waarop deze betrekking hebben, worden door de minister vastgesteld.

Het recht op het verrichten van dergelijke handelingen ter bestrijding van schade ligt bij de grondgebruiker (art.

65) of bij de gebruiker van opstallen (art. 66). Deze kunnen anderen (b.v. jachthouders) wel schriftelijke toestemming geven om dit recht uit te oefenen.

Landelijke schadesoorten

- Mol
- Konijn
- Houtduif

Provinciale schadesoorten

• Bosmuis	• Meerkoet
• Brandgans	• Rietgans
• Ekster	• Ringmus
• Grauwe gans	• Roek
• Haas	• Rotgans
• Holenduif	• Smient
• Huismus	• Spreeuw
• Kauw	• Veldmuis
• Kleine rietgans	• Wilde eend
• Knobbelswaan	• Zwarte kraai
• Kolgans	

Provinciale aanwijzingen en ontheffingen

Naast de bovengenoemde vrijstellingen kunnen door gedeputeerde staten (op basis van art. 67 en 68) aanwijzingen respectievelijk ontheffingen worden verleend:

- > in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid
- > in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer
- > ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren

- > ter voorkoming van schade aan flora en fauna
- > met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen belangen (geldt alleen bij art. 68)

Aanwijzingen ex artikel 67

Volgens artikel 67 kan gedeputeerde staten personen (of categorieën van personen) aanwijzen, om de stand van bepaalde diersoorten op aangewezen gronden te beperken. Het betreft hierbij aanwijzingen met betrekking tot:

- > het doden en vangen van dieren (art. 9)
- > het verstoren van nesten, rustplaatsen e.d. (art. 11)
- > het rapen of vernielen van eieren (art. 12)
- > geoorloofde jachtmiddelen (art. 50)
- > het dragen van een geweer (art. 51)
- > situaties waarin het normaal volgens de wet verboden is om te jagen (art. 53)

De aanwijzingen kunnen gelden voor beschermde inheemse diersoorten (mits voorkomend op de door de minister vastgestelde provinciale aanwijzingslijst), andere diersoorten of verwilderde dieren. Eén en ander kan afhankelijk gesteld worden van een faunabeheerplan.

Provinciale aanwijzingslijst

• Edelhert	• Ree
• Damhert	• Muskusrat
• Wild zwijn	• Rosse stekelstaart
• Beverrat	• Syberische grondeekhoorn
• Konijn	• Muntjak
• Grauwe gans	• Verwilderde kat
• Canadese gans	• Verwilderde duif
• Knobbelswaan	• Marterhond
• Nijlgans	• Wasbeer
• Verwilderde nerts	

Ontheffingen ex artikel 68

Ontheffingen op basis van artikel 68 gelden voor situaties waarin m.b.t. beschermde diersoorten geen vrijstellingen op basis van enig ander artikel kunnen worden verleend. Het betreft hierbij ontheffingen voor:

- > het doden, vangen of verontrusten van dieren, het rapen van eieren enz. (art. 9 t/m 12)
- > bepalingen betreffende het bezit, het vervoer en de handel (art. 13),
- > het uitzetten van dieren (art. 14)
- > het voorhanden hebben van jachtmiddelen (art. 15 en 16)
- > nieuwe verboden of wetgeving ter uitvoering van internationale verplichtingen of Europese besluiten (art. 17 en 18)
- > het gebruik van vangmiddelen (art. 72, lid 5)

Gedeputeerde staten moet voor het verlenen van dergelijke ontheffingen advies inwinnen bij het Faunafonds en dient de besluiten te publiceren in de Staatscourant en minimaal één dagblad, nieuwsblad of huis-aan-huisblad. De bedoelde ontheffingen worden over het algemeen alleen verleend aan faunabeheereenheden, op basis van een faunabeheerplan en voor een periode van maximaal vijf jaar.

De faunabeheer-eenheid moet jaarlijks aan gedeputeerde staten verslag uitbrengen, van de wijze waarop zij van de ontheffing gebruik heeft gemaakt en van de uitvoering van het faunabeheerplan. Het verslag wordt ter inzage gelegd op het provinciehuis.

Het systeem met vrijstellingen, aanwijzingen en ontheffingen betekent dat er per provincie en zelfs per regio een verschillend beleid ten aanzien van de schadebestrijding kan ontstaan.

Grondgebruikers dienen zich op de hoogte te stellen wat er wel en niet is toegestaan. De faunabeheereenheid kan hierbij een adviserende rol spelen. Het aanvragen van eventuele ontheffingen dient bij voorkeur via de faunabeheereenheid plaats te vinden.

2.6 Het Faunafonds

Het Faunafonds is een zelfstandig bestuursorgaan, dat ondermeer is belast met het toekennen van tegemoetkomingen in door beschermde diersoorten aangerichte schade.

Het Faunafonds bestaat uit een bestuur en een secretariaat. Het secretariaat is toegevoegd door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Het bestuur van het Faunafonds bestaat uit negen leden, waaronder de voorzitter. Ten minste zes leden zijn afkomstig uit de kringen van de jacht, de landbouw en de natuurbescherming en zijn deskundig op het gebied van het beheer van soorten en de bestrijding van schade. Verder zit er in het bestuur één lid uit de kringen van de wetenschap, met deskundigheid ten aanzien van dier-ecologie, en één lid uit de kringen van de dierenbescherming met deskundigheid ten aanzien van dierenwelzijn.

De leden worden door de minister benoemd voor een periode van vier jaar en kunnen eenmaal worden herbenoemd.

De taken van het Faunafonds bestaan uit:

- > het bevorderen van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade door dieren behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten
- > het in daarvoor in aanmerking komende gevallen verlenen van tegemoetkomingen in geleden schade, aangericht door dieren behorende tot de beschermde inheemse diersoorten
- > gedeputeerde staten van de provincies van advies dienen over de uitvoering van taken die hen zijn opgedragen krachtens de Flora- en faunawet
- > de minister van advies dienen bij het ontwerp van algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen

Het Faunafonds streeft de bovengenoemde doelstellingen na door onder andere het bevorderen of laten uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek en het bevorderen van voorlichting en opleiding.

Het bestuur van het Faunafonds heeft beleidsregels opgesteld voor tegemoetkomingen in de schade aangericht door beschermde inheemse diersoorten. Deze beleidsregels zijn opgenomen in de “Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds”.

De regeling is in paragraaf 3.1 onverkort opgenomen. Paragraaf 3.2 geeft een toelichting.

Veegschade door herten

3 Beleidsregels van het Faunafonds

3.1 Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds

Regeling van het bestuur van het Faunafonds (van 14 maart 2002) omtrent de beleidsregels voor tegemoetkomingen in schade aangericht door beschermde inheemse diersoorten. (Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds)

No. FF/2002/189

HET BESTUUR VAN HET FAUNAFONDS,
BESLUIT:

§ 1. Begripsbepalingen

Art. 1. In deze regeling wordt verstaan onder:

de wet: De Flora- en faunawet;

het bestuur: het bestuur van het Faunafonds;

LASER: de teammanager van LASER,
Postbus 1191, 3300 BD te Dordrecht;

landbouw: akkerbouw, weidebouw; veehouderij, pluimveehouderij, tuinbouw - daaronder begrepen fruitteelt en het kweken van bomen, bloemen en bloembollen - en elke andere vorm van bodemcultuur hier te lande;

bosbouw: bedrijfsmatige bosbouw;

visserij: bedrijfsmatige visserij, waaronder mosselteelt, oesterteelt en viskwekerij;

taxateur: één voor een door het bestuur van het Faunafonds aangewezen taxatiebureau werkzame taxateur.

§ 2. Verzoeken om een tegemoetkoming

Art. 2. Het bestuur kan de grondgebruiker op zijn verzoek een tegemoetkoming verlenen in door beschermde inheemse diersoorten aan de landbouw, de bosbouw of de visserij aangerichte schade met inachtneming van het hierna bepaalde.

Een verzoek voor een tegemoetkoming wordt bij LASER ingediend op een daartoe door het bestuur vastgesteld formulier met bijlagen.

Het verzoek moet door de aanvrager per post worden ingediend uiterlijk binnen 7 werkdagen, nadat deze de schade, die door een beschermde inheemse diersoort is veroorzaakt, heeft geconstateerd.

Schade welke niet binnen 7 werkdagen na constatering door de verzoeker op het bij lid 1 vermelde formulier met bijlagen bij LASER is ingediend, komt niet voor een tegemoetkoming in aanmerking. Een pro-forma verzoek wordt niet beschouwd als een verzoek voor een tegemoetkoming.

Art. 3. LASER tekent de datum van ontvangst van het verzoek aan op het formulier waarmee het verzoek is ingediend en zendt de aanvrager een bewijs van ontvangst, waarin de datum van ontvangst van het verzoek is vermeld.

Indien het formulier onjuist of onvolledig is ingevuld dan wel indien de in het formulier genoemde bijlagen ontbreken dan wijst LASER de aanvrager schriftelijk daarop en stelt deze gedurende een periode van tien werkdagen in de gelegenheid de aanvraag aan te vullen.

Art. 4. Zodra LASER heeft vastgesteld dat het formulier volledig is ingevuld, door de aanvrager is ondertekend en van de voorgeschreven bijlagen is voorzien, stelt LASER daarvan een dossier samen.

Het dossier wordt na samenstelling onverwijld doorgezonden naar het secretariaat van het fonds.

§ 3 Taxatie van de schade

Art. 5. De hoogte van de door één of meer beschermde inheemse diersoorten aangerichte schade wordt, zodra daaromtrent een definitief oordeel kan worden gegeven, door een aangewezen taxateur getaxeerd.

De aanvrager zal het gewas, de teelt of de produkten, waarop het verzoek voor een tegemoetkoming betrekking heeft, niet eerder oogsten dan wel verkopen of anderszins van zijn bedrijf afvoeren, dan nadat de schade door een taxateur definitief is getaxeerd.

De taxateur stelt, met inachtneming van de door het bestuur vastgestelde taxatierichtlijnen, van zijn bevindingen een rapport samen en ondertekent dat. De eindverantwoordelijke persoon van het bureau waarvoor de taxateur werkzaam is, parafeert het taxatierapport voor interne controle en zendt het taxatierapport aan het secretariaat van het Faunafonds. Gelijktijdig zendt de taxateur het formulier 'bevestiging taxatie grondgebruiker' aan de aanvrager.

De aanvrager wordt gedurende acht werkdagen in de gelegenheid gesteld opmerkingen op het formulier 'bevestiging taxatie grondgebruiker' bij het secretariaat van het Faunafonds kenbaar te maken.

Indien de aanvrager van de in het vorige lid geboden gelegenheid gebruik wenst te maken, vermeldt hij zijn opmerkingen in het daartoe bestemde gedeelte van het formulier en zendt het formulier naar het secretariaat van het Faunafonds.

De taxateur kan worden gevraagd de reactie van de aanvrager van commentaar te voorzien. In dat geval zendt hij dat commentaar zo spoedig mogelijk naar het secretariaat van het Faunafonds terug. Een afschrift van zijn commentaar zendt de taxateur aan de aanvrager.

§ 4. Beoordeling van het verzoek om een tegemoetkoming

Art. 6. Uitsluitend voor schade veroorzaakt door diersoorten genoemd in artikel 4, eerste lid, onderdeel a en b van de wet genoemde soorten, welke door vraat, betreden, verontreiniging, graven, wroeten en vegen aan bedrijfsmatige landbouw, bosbouw of bedrijfsmatige visserij is veroorzaakt, kan het bestuur een tegemoetkoming verlenen.

Uitsluitend aanvragers die hun hoofdbestaan of een substantieel gedeelte van hun bestaan vinden of plegen te vinden in de landbouw, - waarvan dient te blijken doordat zij beschrijvingsbiljetten bestemd tot het doen van opgave van de landbouwkundige en technische gegevens van hun onderneming bij LASER hebben ingeleverd - de bosbouw of de visserij komen voor een tegemoetkoming in aanmerking.

De percelen, daaronder wateren begrepen, waarop schade is aangericht, dient de aanvrager op titel van eigendom, erfpacht, een door de grondkamer goedgekeurde of ter registratie ingezonden pachtovereenkomst, dan wel een schriftelijke gebruikersovereenkomst voor een periode langer dan 6 maanden, in gebruik te hebben voor de uitoefening van bedrijfsmatige landbouw, bedrijfsmatige bosbouw of bedrijfsmatige visserij.

Art. 7. De hoogte van de tegemoetkoming als bedoeld in artikel 2 wordt door het bestuur vastgesteld na kennisneming van het door de aanvrager ingezonden

aanvraagformulier met bijlagen, het door de taxateur opgestelde taxatierapport eventueel voorzien van opmerkingen van de aanvrager en eventueel overige op de aanvraag betrekking hebbende stukken. Een tegemoetkoming wordt slechts verleend, indien het door de taxateur getaxeerde schadebedrag tenminste € 115,00 bedraagt.

Art. 8. Het bestuur zal een tegemoetkoming, als bedoeld in artikel 2, slechts verlenen, indien en voor zover naar zijn oordeel de grondgebruiker de schade niet had kunnen voorkomen en beperken door het treffen van maatregelen of inspanningen waartoe hij naar eisen van redelijkheid en billijkheid was gehouden.

Maatregelen of inspanningen ter voorkoming of beperkingen van schade, waarvan het bestuur meent dat deze naar eisen van redelijkheid en billijkheid door de grondgebruiker kunnen worden genomen staan vermeld in het door het bestuur vastgestelde Handboek Faunaschade. Indien een grondgebruiker een niet in het Handboek Faunaschade vermeld verjaagmiddel wil aanwenden, legt hij het gebruik van het middel vooraf schriftelijk voor aan het bestuur.

Een tegemoetkoming als bedoeld in artikel 2 veroorzaakt door diersoorten genoemd in artikel 4, eerste lid onderdeel a en b van de wet en waarvoor ingevolge artikel 68 van de wet een ontheffing kan worden verleend, wordt slechts toegekend indien: de ontheffing op deugdelijke wijze is aangevraagd en op inhoudelijke gronden door de betreffende provincie is geweigerd;

de ontheffing is verleend en er ondanks dat daarvan naar het oordeel van het bestuur op adequate wijze gebruik is gemaakt, bedrijfsmatige schade aan gewassen, teelten of overige produkten is opgetreden.

Voor gewassen, teelten of overige produkten, welke door de plaats, het moment of de wijze van telen of houden

bijzonder kwetsbaar zijn voor schade veroorzaakt door diersoorten genoemd in artikel 4, eerste lid, onderdeel a en b van de wet kan het bestuur een verhoogd eigen risico instellen.

Een tegemoetkoming als bedoeld in artikel 2 bedraagt ten hoogste 95% van de door de taxateur vastgestelde schade.

In bijzondere gevallen kan het bestuur besluiten de tegemoetkoming te bepalen op 100% van de door de taxateur getaxeerde schade.

§ 5 Gevallen waarin geen tegemoetkoming wordt verleend.

Art. 9. 1. Geen tegemoetkoming wordt verleend:

- a) Indien de schade is aangericht door een beschermde inheemse diersoort, welke krachtens artikel 65 van de wet bij algemene maatregel van bestuur is aangewezen als diersoort welke in het gehele land veelvuldig belangrijke schade aanricht.
- b) Indien de schade is aangericht door een beschermde inheemse diersoort, welke krachtens artikel 65 van de wet bij algemene maatregel van bestuur is aangewezen als diersoort welke in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanricht en voor het verjagen van die schadeveroorzakende diersoort een vrijstelling geldt, tenzij naar het oordeel van het bestuur op adequate wijze van de vrijstelling gebruik is gemaakt en er desondanks bedrijfsmatige schade is opgetreden.
- c) Voor schade veroorzaakt door wild waarop de jacht geopend is, tenzij naar het oordeel van het bestuur op adequate wijze van de jachtuitoefening gebruik is gemaakt en er desondanks bedrijfsmatige schade is opgetreden.
- d) Voor schade op percelen welke zijn gelegen binnen de bebouwde kom, binnen de afpalingskring van een

- geregistreerde eendenkooi - met uitzondering van schade door ganzen en smienten in de periode van 1 september tot en met 30 april - of binnen een straal van 500 meter van een vuilstortplaats.
- e) Voor schade welke is aangericht aan materialen welke worden aangewend voor het (tijdelijk) afdekken van gewassen.
 - f) Indien het risico van schade door een beschermde inheemse diersoort verzekeraar is bij ten minste twee in Nederland werkzame verzekeringsmaatschappijen.
 - g) Indien schade is aangericht op gronden:
 - I) waarvoor een pachtovereenkomst ingevolge artikel 70 van de Pachtwet (natuurpacht) is afgesloten,
 - II) waarvoor met een natuurterreinbeherende instantie een pachtovereenkomst is gesloten en de pachtprijs lager is dan € 150,00 per ha,
 - III) welke in het kader van de Natuurbeschermingswet zijn aangewezen als beschermd natuurmonument,
 - IV) indien schade is aangericht op gronden welke feitelijk niet voor landbouwkundige doeleinden worden aangewend.
 - h) Indien schade is aangericht op gronden waarvoor een vergoeding is verleend voor het opvangen van ganzen of knobbelzwanen en de schade is aangericht door overige ganzen, zwanen, meerkoeten of eendensoorten.
 - i) Indien schade is aangericht aan gebouwen, installaties, bouwwerken, geoogste gewassen, opgeslagen of verpakte voedergewassen. Indien schade is aangericht aan voertuigen, (lucht)vaartuigen of overige vervoermiddelen. Indien, door handelingen of het nalaten daarvan door de aanvrager, de taxateur de schade niet meer kan taxeren.

2. In bijzondere gevallen kan het bestuur besluiten, in afwijking van hetgeen in dit artikel is bepaald, een tegemoetkoming te verlenen.

Deze regeling treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 april 2002.

Deze regeling wordt aangehaald als Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds.

Deze regeling wordt met de toelichting in de Staatscourant geplaatst.

HET BESTUUR VAN HET FAUNAFONDS,
Dordrecht, 14 maart 2002,

De voorzitter, J.S. Huys.

De secretaris, mr ing H. Revoort

3.2 Toelichting op de Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds.

Algemeen

Onder de Jachtwet bestond de mogelijkheid een tegemoetkoming te vragen voor de schade, die diersoorten die onder de Jachtwet waren beschermd, aan landbouwgewassen en -teelten aanrichtten. De verzoeken werden, na advisering door de provinciale wildschadecommissie, door het Jachtfonds beoordeeld. Een tegemoetkoming in de geleden schade werd doorgaans verleend voor diersoorten waarop de jacht het gehele of een gedeelte van het jaar was gesloten. De bekostiging van deze vergoedingen kwam voor het overgrote deel voor rekening van het rijk. Schade door diersoorten waarop de jacht een deel van het jaar was

geopend, werd voldaan uit de bijdragen die jachtaktehouders aan het Jachtfonds afdroegen. Schade veroorzaakt door diersoorten, waarop de jacht het gehele jaar was geopend, werd niet vergoed.

Voor schade aan landbouwgewassen veroorzaakt door vogelsoorten, die op grond van de Vogelwet beschermd waren verklaard, kon eveneens bij het Jachtfonds een vergoeding worden gevraagd. Hoewel de mogelijkheid van vergoeding van dergelijke schade niet in de Vogelwet was opgenomen, heeft de toenmalige Staatssecretaris van CRM in 1982 het Jachtfonds verzocht op dergelijke verzoeken namens hem te beslissen. De bekostiging van die vergoedingen kwamen volledig voor rekening van het rijk.

Op 1 april 2002 is de Flora- en faunawet in werking getreden. Deze wet vervangt de Jachtwet, de Vogelwet, de Wet Bedreigde Uitheemse diersoorten en het op soortenbescherming gerichte deel van de Natuurbeschermingswet. In de wet worden regels gesteld met betrekking tot de bescherming van planten- en diersoorten en bevat de voorwaarden waaronder van de beschermingsregels kan worden afgeweken. Voorts worden in de wet belangrijke bevoegdheden gedecentraliseerd naar de provincies, wordt het beschermingsregime voor planten- en diersoorten uitgebreid en worden regels gesteld met betrekking tot de uitoefening van de jacht. De ethische erkenning van de waarden van het individuele dier wordt vorm gegeven door het opnemen van de intrinsieke waarde van het dier in de considerans van de wet.

Met de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet zal een deel van het takenpakket van het Jachtfonds worden overgenomen door het Faunafonds. Het Faunafonds is een bij de Flora- en faunawet ingesteld zelfstandig bestuursorgaan, dat onder meer tot taak heeft te

beslissen op aanvragen voor tegemoetkomingen in door bij de Flora- en faunawet beschermde inheemse diersoorten aangerichte schade. De provincies gezamenlijk zijn verantwoordelijk gesteld voor de bekostiging van de door het Faunafonds te verlenen tegemoetkomingen in de schade. Het Ministerie van LNV levert een substantiële bijdrage aan het Faunafonds. Voor algemene informatie omtrent de gevolgen van de invoering van de Flora- en faunawet in het algemeen en het Faunafonds in het bijzonder wordt verwezen naar de website van het Faunafonds; **www.faunafonds.nl**.

In de Flora- en faunawet is onder meer bepaald dat een belanghebbende die schade ondervindt, aangericht door beschermde inheemse diersoorten, zich tot het Faunafonds kan wenden met een verzoek die schade te vergoeden. De Minister van LNV kan, in overeenstemming met de colleges van gedeputeerde staten van de provincies, regels stellen met inachtneming waarvan het Faunafonds op een aanvraag voor een tegemoetkoming dient te beslissen. Zowel de Staatssecretaris van LNV als de provincies hebben te kennen gegeven dergelijke regels vooralsnog niet te zullen treffen. Daarom is het noodzakelijk dat het bestuur van het Faunafonds zelf beleidsregels bekendmaakt omtrent de wijze van indiening van het verzoek voor een tegemoetkoming alsmede de criteria waaraan een verzoek voor een tegemoetkoming wordt getoetst. In de Regeling vaststelling beleidsregels schadevergoeding Faunafonds zijn die regels door het bestuur van het Faunafonds krachtens artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht vastgesteld en worden deze door middel van publicatie in onder meer de Staatscourant bekend gemaakt.

Artikelsgewijze toelichting

In de artikelen 2, 3 en 4 wordt de wijze van indiening van een verzoek voor een tegemoetkoming geregeld. Belangrijk daarbij is dat schade zo spoedig mogelijk bij het Faunafonds wordt gemeld. Het Faunafonds is dan in de gelegenheid zijn consulent faunazaken ter plaatse een onderzoek naar de schadeveroorzakende diersoorten en de omvang van de schade te laten instellen, zodat deze de grondgebruiker kan adviseren hoe verder gaande schade kan worden voorkomen of beperkt.

Artikel 5 regelt de wijze waarop de schade wordt vastgesteld. Het Faunafonds heeft een viertal taxatiebureaus aangewezen, wiens taxateurs de schade veroorzaakt door beschermde inheemse diersoorten, taxeren. Uitsluitend schadeverzoeken waarbij een door het Faunafonds aangewezen taxateur de schade heeft getaxeerd, worden door het bestuur in behandeling genomen. Hiervoor is gekozen omdat de taxaties moeten worden opgesteld met inachtneming van door het bestuur van het Faunafonds vastgestelde richtlijnen voor taxatie van faunaschade. De aangewezen taxatiebureaus hebben schriftelijk bevestigd dat zij overeenkomstig die richtlijnen zullen taxeren.

Voorts is voorzien in een mogelijkheid dat de aanvrager zijn opmerkingen op de taxatie kan vermelden, dat de taxateur die opmerkingen van commentaar voorziet en dat de aanvrager kennis kan nemen van het commentaar van de taxateur.

In de artikelen 6 tot en met 8 is vastgelegd hoe het verzoek voor de tegemoetkoming wordt beoordeeld. Daarbij heeft het bestuur in de eerste plaats bepaald welke schade in aanmerking wordt genomen en dat uitsluitend personen die - voor een substantieel deel - hun hoofdberoep in de land-, bosbouw of visserij

hebben, voor een tegemoetkoming in aanmerking kunnen komen. Daartoe is besloten overwegende dat door het hoge beschermingsniveau van de wet bepaalde individuen in de samenleving schade lijden doordat bij de wet beschermde inheemse soorten schade toebrengen aan gewassen of bepaalde teelten. Als die personen voor wat betreft hun inkomen (mede) afhankelijk zijn van de opbrengsten van die gewassen of die teelten dan acht het bestuur het redelijk dat die personen (gedeeltelijk) voor die schade worden gecompenseerd. Overeenkomstig de regeling van het Jachtfonds komen kleine schadebedragen niet voor een tegemoetkoming in aanmerking. Het bestuur heeft besloten dat bedrag te stellen op € 115,00. Bij het Jachtfonds was dat bedrag f 250,00. In geval de schade meer bedraagt dan de drempel, dan wordt de drempel niet in mindering op de tegemoetkoming gebracht.

Voorts is van belang dat de grondgebruiker zelf al het mogelijke dat in redelijkheid van hem kan worden verlangd, heeft ondernomen om schade zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken. Het bestuur heeft daartoe ter voorlichting van grondgebruikers het Handboek Faunaschade vastgesteld. In dat Handboek worden voor de verschillende schadeveroorzakende diersoorten per gewas mogelijkheden opgesomd die de grondgebruiker en soms zijn jachthouder kan treffen om de schade zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken. Het bestuur zal niet verlangen dat de grondgebruiker alle in het Handboek opgesomde maatregelen zal hebben getroffen, alvorens hij voor een tegemoetkoming in aanmerking wordt gebracht. Wel meent het bestuur dat in redelijkheid van de grondgebruiker kan worden gevergd dat hij een aantal van de in het Handboek Faunaschade voor het betreffende gewas of teelt opgesomde maatregelen of andere effectieve maatregelen om schade te voorkomen of te beperken

heeft getroffen. De maatregelen dienen gevarieerd te worden aangewend. De taxateur zal bij zijn taxatie de door de grondgebruiker aangewende maatregelen ter voorkoming of bestrijding van de schade in zijn taxatierapport vermelden.

Teneinde innovatieve verjaagmaatregelen te stimuleren heeft het bestuur de mogelijkheid geopend ook niet in het Handboek vermelde verjaagmethoden toe te staan. Wel is het daarbij noodzakelijk dat de grondgebruiker, voordat hij het nieuwe middel gaat uittesten, de verwachte werking schriftelijk toelicht aan het bestuur. Eventueel kan de consulent faunazaken ter plaatse nader onderzoek instellen. Indien het bestuur van het Faunafonds de grondgebruiker toestemming verleent het door hem voorgestelde middel te testen zal de fauna-beheereenheid, in wiens werkgebied het schadeperceel is gelegen, van die toestemming in kennis worden gesteld.

In de Flora- en faunawet is de grondgebruiker degene die verantwoordelijk is voor het voorkomen en beperken van door beschermde inheemse diersoorten aangerichte schade, met uitzondering van schade veroorzaakt door de vijf bejaagbare soorten. Voor die bejaagbare soorten draagt de jachthouder mede een verantwoordelijkheid. Voor schadeveroorzakende diersoorten waarvoor de jachthouder geen verantwoordelijkheid draagt, kan de grondgebruiker een ontheffing krachtens artikel 68 van de wet aanvragen ten behoeve van zijn jachthouder om die diersoorten te doden. Het bestuur meent dat het aanvragen van een ontheffing krachtens artikel 68 ook één van de mogelijkheden is om (dreigende) belangrijke landbouwschade te voorkomen of te beperken. Met andere woorden als de grondgebruiker een dergelijke ontheffing niet heeft aangevraagd dan zal in beginsel geen tegemoetkoming worden verleend. Het bestuur zal met gedeputeerde staten van provincies bezien of en zo

ja in welke gevallen het aanvragen van een ontheffing krachtens artikel 68 van de Flora- en faunawet achterwege kan blijven, indien kan worden aangetoond dat afschot van schadeveroorzakende diersoorten nauwelijks of geen effect sorteert op het voorkomen of beperken van de schade door die diersoort.

Grondgebruikers zijn zelf verantwoordelijk voor het nemen van schadevoorkomende en -beperkende maatregelen bij schade of dreigende schade door dieren.

Het voorkomen en beperken van schade aan bedrijfsmatige landbouw door wildsoorten is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de grondgebruiker en de jachthouder. Bij schade in het gesloten seizoen dient de jachthouder een ontheffing voor afschot aan te vragen. Overleg met grondgebruikers en aangrenzende jachthouders is een vereiste.

Van belang is dat de aanvraag voor een ontheffing door gedeputeerde staten van de provincie met de hoogst mogelijke spoed in behandeling wordt genomen en dat de beslissing daaromtrent snel bekend wordt gemaakt. Het bestuur acht een behandelingstermijn van maximaal 10 dagen acceptabel. Gedurende die periode kan in redelijkheid nog van een grondgebruiker worden gevergd dat hij met het treffen van extra inspanningen tracht nieuwe schade te voorkomen of te beperken. Duurt de beoordeling langer dan 10 dagen dan meent het bestuur dat de grondgebruiker voor de na die periode ontstane schade voor een tegemoetkoming in aanmerking moet komen. Wordt een ontheffing verleent dan zal ook de schade die gedurende de behandelingsperiode van de ontheffingsaanvraag, welke ondanks de inspanningen van de grondgebruiker nog is ontstaan, bij de taxatie van de omvang van de schade worden betrokken. Als gedeputeerde staten van de provincie op inhoudelijke

gronden een ontheffing weigert, acht het bestuur een tegemoetkoming in de schade op zijn plaats.

Het Faunafonds kan uitsluitend voor bedrijfsmatige schade aan gewassen, teelten of overige produkten een tegemoetkoming verlenen. Voor teelten, die vanwege de plaats waar de teelt geschiedt, het moment van telen of de wijze van telen een extra risico op schade in zich hebben, kan het bestuur een verhoogd ondernemersrisico instellen. Geen vergoeding wordt verleend voor structuurschade aan gronden, doordat beschermde inheemse diersoorten die gronden hebben betreden.

Het Faunafonds zal de tegemoetkoming bepalen op 95% van het door de taxateur getaxeerde schadebedrag. Voor diersoorten welke op geen enkele wijze mogen worden ver- of bejaagd kan het bestuur besluiten de schade volledig te vergoeden.

In artikel 9 is vastgelegd voor welke gevallen het Faunafonds geen tegemoetkoming verleent. Deze gevallen sluiten aan bij de voorzieningen die de wet biedt om schade te voorkomen of te beperken. Zo is onder meer bepaald dat voor schade aangericht door diersoorten die in het gehele land veelvuldig belangrijke schade veroorzaken (mol, konijn en houtduif) geen tegemoetkoming wordt verleend. Reden hiervoor is dat er het gehele jaar voor zowel grondgebruiker als jachthouder voldoende mogelijkheden bestaan schade aan de landbouw door die diersoorten te voorkomen dan wel te beperken. Het Faunafonds sluit hiermee aan bij het beleid van het Jachtfonds voor zogenoemde artikel 8, eerste lid, Jachtwet diersoorten.

Schade veroorzaakt door diersoorten op percelen die zijn gelegen binnen de bebouwde kom, binnen de afpalingskring van een eendenkooi of op percelen, of binnen een straal van 500 meter afstand van een

vuilstortplaats, komen evenmin voor een tegemoetkoming in aanmerking. Het bestuur meent dat in dergelijke gevallen de grondgebruiker kan voorzien dat bepaalde maatregelen om schade te voorkomen of te beperken niet mogen worden aangewend. Immers is te voorzien dat die diersoorten schade aan zijn gewas kunnen aanrichten, dan wel dat een derde (de eigenaar van de vuilstortplaats) voor de schade aangesproken kan worden. Voor overwinterende ganzen en smienten wordt, gelet op de internationale verantwoordelijkheid voor trekkende diersoorten, op deze regel een uitzondering gemaakt.

Alleen bedrijfsmatige landbouwschade door beschermde inheemse diersoorten komt in aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds. De genomen preventieve maatregelen, overleg met aangrenzende grondgebruikers en de aanvraag en het gebruik van eventuele ontheffingen vormen bij de afweging de belangrijkste factoren.

Landbouwschade door beschermde diersoorten waarvoor door de minister een vrijstelling is verleend, wordt in principe niet vergoed door het Faunafonds. Schade door onbeschermde soorten komt nooit voor een tegemoetkoming in aanmerking.

Evenmin wordt schade vergoed aan materialen welke worden gebruikt om gewassen af te dekken om daarmee een vroegere en naar verwachting hogere opbrengst te krijgen. Het bestuur meent dat het risico van die schade voor rekening van de grondgebruiker dient te blijven en dat eventuele schade geacht dient te worden te zijn gecompenseerd door een hogere opbrengst voor het betreffende gewas. Wordt die hogere opbrengst niet gerealiseerd dan is dat ondernemersrisico. Schade welke in redelijkheid verzekeraar is bij minimaal twee in Nederland werkzame verzekeringsmaatschappijen komt niet voor een tegemoetkoming in aanmerking.

Het bestuur meent voorts dat schade aangericht op gronden waarvoor een natuur- of een vergelijkbare pachtovereenkomst met een natuurterreinbeherende instantie tegen een naar verhouding zeer lage pachtprijs is afgesloten of waarvan het feitelijk gebruik niet agrarisch is, of gronden die in het kader van de Natuurbeschermingswet als beschermd natuurmonument zijn aangewezen niet voor vergoeding in aanmerking dienen te komen. Reden hiervoor is dat op die gronden geen sprake is van normale agrarische productie en dat de kans op schade door beschermde inheemse diersoorten op die gronden voorzienbaar is, dan wel dat de grondgebruiker zelf zich bij overeenkomst heeft verbonden bepaalde schadebestrijdingsmaatregelen niet toe te passen. Het bestuur acht het redelijk dat de schade in dergelijke gevallen tot het ondernemersrisico behoort en dat de grondgebruiker daarvoor niet wordt gecompenseerd. Voor zover de ondernemer van opvatting is dat de schade door de aanwijzing tot beschermd natuurmonument niet tot zijn ondernemersrisico behoort, staat het de grondgebruiker open bij de aanwijzing een schadevergoeding te vorderen op grond van verminderde gebruiksmogelijkheden na de aanwijzing. Indien op andere wijze (gedoogovereenkomst) is voorzien in een vergoeding van het opvangen van bepaalde diersoorten wordt geen tegemoetkoming verstrekt voor diersoorten die nauw verwant zijn aan de soort(en) waarvoor een opvangovereenkomst is afgesloten.

Ook wordt geen tegemoetkoming verleend op percelen die niet voor landbouwkundige doeleinden worden aangewend en voor schade aan gebouwen, installaties en voertuigen etc. Met deze bepalingen wordt bewerkstelligd dat schade aan golfvelden, sportvelden,

aanrijdingen of aanvaringen met beschermde diersoorten niet door het Faunafonds worden vergoed.

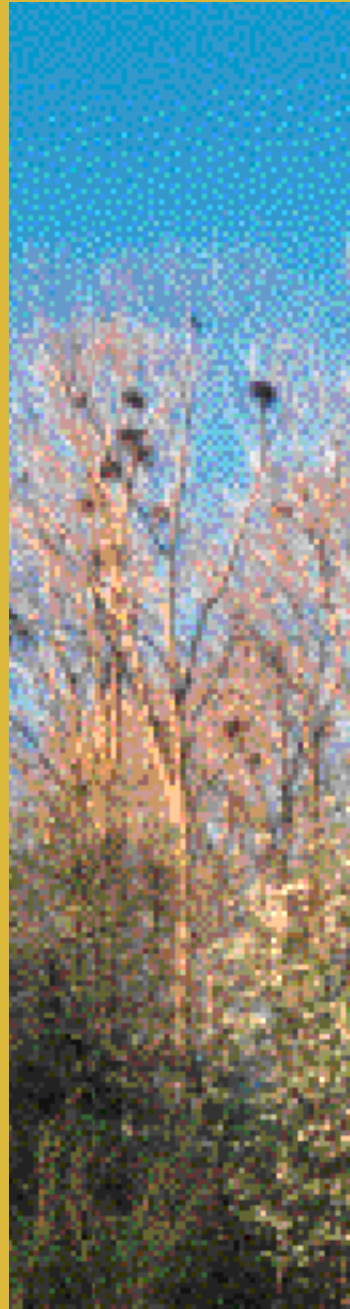
Tenslotte is bepaald dat indien de aanvrager handelingen verricht of nalaat handelingen te verrichten waardoor de taxateur niet (meer) in staat is de omvang van de schade te taxeren, de aanvrager zijn aanspraak op een tegemoetkoming verliest.

Indien in bijzondere gevallen de bepalingen van dit artikel, naar het oordeel van het bestuur, daartoe aanleiding geven, kan het bestuur besluiten toch een tegemoetkoming te verlenen.

Bij twijfel over de (minimaal) te nemen preventieve maatregelen en aan te vragen ontheffingen dient advies te worden ingewonnen bij de faunabeheereenheid, de provincie of het Faunafonds. Informatie kan ook worden verkregen via de website www.faunafonds.nl.

Deel 2: Faunaschade

4 Faunaschade

Toelichting

Deel 2 geeft een overzicht van de schade die dieren in de agrarische sector kunnen aanrichten. Behandeld worden diverse teelten en gewassen in de land- en tuinbouw, fruitteelt, bosbouw en boomteelt. Verder wordt aandacht besteed aan landbouwhuisdieren, opslag van ruwvoerders en erven en opstallen.

Per onderdeel is een tabel opgenomen met daarin de schadeveroorzakende diersoorten, het type schade, de periode waarin de schade meestal optreedt, preventieve maatregelen en opmerkingen.

Preventie

De kolom 'preventie' geeft een opsomming van de mogelijk te nemen preventieve en schadebeperkende maatregelen. Deze preventieve maatregelen worden nader toegelicht in deel 3. Let wel: veel van de genoemde preventieve maatregelen mogen alleen worden genomen op basis van een vrijstelling, aanwijzing of ontheffing. Maatregelen die zondermeer zijn toegestaan zijn cursief gedrukt.

Van een grondgebruiker wordt niet verwacht dat hij alle mogelijke preventieve maatregelen toepast. Over het algemeen kan gesteld worden dat de grondgebruiker minimaal twee van de genoemde preventieve maatregelen zal moeten hebben toegepast om voor een eventuele tegemoetkoming in aanmerking te kunnen komen. De grondgebruiker moet wel kunnen aantonen

dat deze maatregelen daadwerkelijk zijn genomen (controleerbaar).

Ten aanzien van bepaalde diersoorten, gewassen of situaties kunnen door het Faunafonds strengere eisen worden gesteld. Om de keuze makkelijker te maken is in de opsomming van de preventieve maatregelen een zekere volgorde aangebracht, waarbij de meest geëigende maatregelen bovenin de rij staan. Hierbij is een afweging gemaakt in effectiviteit van de maatregel, de kosten-baten verhouding en de bedrijfsmatige toepasbaarheid.

Om innovatieve verjaagmaatregelen te stimuleren heeft het Faunafonds de mogelijkheid geopend om ook niet in het Handboek Faunaschade vermelde verjaagmethoden toe te staan. Wel is het daarbij noodzakelijk dat de grondgebruiker voor dat hij het nieuwe middel gaat uittesten, de verwachte werking schriftelijk toelicht aan het bestuur.

De genoemde preventieve maatregelen kunnen voor een bepaalde diersoort verschillen per gewas. Zo kunnen (elektrische) rasters in bepaalde kleinschalige teelten als een goede maatregel beschouwd worden om schade te voorkomen. Bij grootschalige teelten (b.v. suikerbieten, granen) staan de kosten voor het aanbrengen van afrasteringen over het algemeen niet in verhouding tot de opbrengst en de te verwachten schade en een dergelijke maatregel wordt dan ook niet van de grondgebruiker verwacht.

Er zijn echter ook teelten en cultures waarbij extra

inspanningen van de grondgebruiker worden verwacht of die een dusdanig risico inhouden dat zij niet voor een tegemoetkoming in de schade in aanmerking komen. Dergelijke aspecten zijn zoveel mogelijk vermeld in de kolom 'opmerkingen' of 'overige opmerking (onderaan de tabel). Bij twijfel over de (minimaal) te nemen preventieve maatregelen kan de grondgebruiker advies inwinnen bij het Faunafonds of de provincie.

Een probleem bij schadepreventie is dat diersoorten kunnen wennen aan de maatregelen. Dit geldt zowel voor de visuele middelen als vogelverschrikkers en vlaggen, als voor knalapparaten en geurstoffen. Het is daarom van groot belang dat middelen regelmatig verplaatst worden en afwisselend en door elkaar heen worden toegepast. Over het algemeen kan gesteld worden dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder, hoe hoger de effectiviteit.

Wroetschade door wilde zwijnen

4.1 Akkerbouw

Granen (zomer- en wintergranen)

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Edelhert	vraatschade	gehele teeltperiode	Vlaggen Flitslampen Knalapparaten Geurgordijn Aanbieden alternatief voedsel <i>Rasters</i> Regulering stand door afschot	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen. In bepaalde gevallen mogelijkheid voor afsluiten van gedoogovereenkomst met Faunafonds.
Damhert	vraatschade	gehele teeltperiode	Zie: Edelhert	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen.
Wild zwijn	wroetschade vraatschade	voorjaar melkrijpstadium tot oogst	Zie: Edelhert	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen.
Ree	vraatschade	voorjaar	Vlaggen Flitslampen Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Geurgordijn <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> Regulering stand door afschot	
Konijn	vraatschade graafschade	voorjaar/zomer	<i>Bejaging/regulering stand</i>	
Wilde eend	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Bij schade in gesloten seizoen ontheffing aanvragen. Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek. Schade met name in gelegerd graan. Soms in combinatie met vertrappings- en/of bevuilingschade.
Smient	vraatschade	najaar/winter		Wintergast. Vraatschade in wintergranen, soms in combinatie met bevuilingschade en/of verslemping van de bodem. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Ganzen (overwinterend)	vraatschade	winter/voorjaar		Wintergasten. Vraatschade in wintergranen, vaak in combinatie met bevuilingschade en/of verslemping van de bodem. Aardappelen als voorvrucht heeft extra aantrekkingskracht. Schade wordt vergoed door Faunafonds.

Vlaggen verjagen geen zwanen

Granen (zomer- en wintergranen)

Ganzen (overzomerend)	vraatschade	gehele jaar	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Regelmatische verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool <i>Draden spannen</i> Afschot/verjaging Regulering stand (afschot, eieren schudden)	Alle soorten overzomerende ganzen in de periode 1 mei tot 1 september
Knobbelzwaan	vraatschade	gehele teeltperiode	Regelmatische verontrusting (verjagen/verstoring) Vogelverschrikkers Knalapparaten Vogelafweerpistool <i>Draden spannen</i> Afschot/verjaging	Soms in combinatie met bevuilingsschade en verslemping van de bodem. <i>Draden spannen</i> alleen op recent ingezaaide percelen.
Kleine zwaan Wilde zwaan	vraatschade	herfst/winter		Soms in combinatie met bevuilingsschade en verslemping van de bodem. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Meerkoet	vraatschade	herfst/winter/voorjaar	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Schriklint, ritsselfolie <i>Raster</i> Afschot/verjaging	Soms in combinatie met verslemping van de bodem. Eventueel gaasraster bij graanteelt langs (groter) water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.
Waterhoen	vraatschade	kiemperiode	Zie: Meerkoet	
Fazant	vraatschade	zaai/kiemperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Zaaizaadbehandeling</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten <i>Dieper zaaïen</i> <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> Afschot in onbejaagbare periode	

Granen (zomer- en wintergranen)

Houtduif	vraatschade	voorjaar/zomer	Bejaging/verjaging Zaaizaadbehandeling Vlaggen Uitstrooien veren Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Fladderprojectiel Dieper zaaïen Percelen gelijktijdig inzaaien	Schade met name in gelegerd graan. Soms in combinatie met vertrappings- en/of bevuilingschade. Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen. Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Bij voorkeur door gecoördineerd afschot. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Verwilderde duif	vraatschade	voorjaar/zomer	Afschot/verjaging Zie verder: Houtduif	Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen. Is onbeschermd. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Holenduif	vraatschade	voorjaar/zomer	Zaaizaadbehandeling Percelen gelijktijdig inzaaien Vlaggen Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Fladderprojectiel Dieper zaaïen Afschot/verjaging	Schade met name in gelegerd graan. Soms in combinatie met vertrappings- en/of bevuilingschade. Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen.
Turkse tortel	vraatschade	voorjaar/zomer	Zie: Holenduif	
Zwarte kraai	vraatschade	voorjaar/zomer/herfst	Zie: Holenduif Vangkooi/kastval Afschot/regulering stand	In zomer en herfst vooral in gelegerd graan.
Kauw	vraatschade	zaaiperiode/zomer	Zie: Holenduif Vangkooi/kastval Afschot/regulering stand	Zomers vooral in gelegerd graan.
Roek	vraatschade	zaaiperiode/zomer	Zie: Holenduif Afschot/verjaging	Zomers vooral in gelegerd graan.
Scholekster	vraatschade	voorjaar		Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Huismus	vraatschade	zomer	Zaaizaadbehandeling Vogelverschrikkers Vlaggen, Schriklint, ritsfolie Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Vogelafweerpistool, vuurwerk Fladderprojectiel Dieper zaaïen Percelen gelijk inzaaien Afschot/verjaging	Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen.

Granen (zomer- en wintergranen)

Das	vraatschade graafschade	zomer		Naast vraatschade aan kolven, soms ook schade door het graven van bijburchten in maisakkers en opgraven van zaaigoed. Schade wordt vergoed door Faunafonds. Mogelijkheid voor afsluiten gedoogovereenkomst voor burchten op het land met Faunafonds.
Spreeuw	pikschade	voorjaar/najaar	Zie: Huismus	Pikschade aan kiemend graan.
Meeuwen	vraatschade	zaaiperiode	Zie: Huismus	

Aardappelen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Edelhert	vraatschade krabschade	voorjaar gehele teeltperiode	Vlaggen Geurgordijn Flitslampen Knalapparaten Aanbieden alternatief voedsel <i>Rasters</i> Regulering stand door afschot	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen. Rasters alleen bij jaarlijks terugkerende schade.
Damhert	vraatschade krabschade	voorjaar gehele teeltperiode	Zie: Edelhert	Zie: Edelhert
Wild zwijn	wroetschade vraatschade	voorjaar zomer	Zie: Edelhert	Zie: Edelhert
Meerkoet	vraatschade		Vogelverschrikkers Vlaggen Schriklint, ritselfolie Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen <i>Raster</i> Afschot/verjaging	Vraatschade door meerkoeten met name bij vroege aardappelen. Bij vroege teelt langs water eventueel raster plaatsen. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.
Ganzen (overwinterend)	vraatschade vertrapping	september/oktober		Bloottrappen van knollen (veroorzaakt groene knollen). Veelal door grauwe ganzen die vroeg trekken. Schade wordt vergoed door Faunafonds.

Aardappelen

Ganzen (overzomerend)	pikschade krabschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool Afschot/verjaging Regulering stand (afschot, eieren schudden)	Alle soorten overzomerende ganzen in de periode 1 mei tot 1 september.
Fazant	krabschade	augustus-september	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Zaaizaadbehandeling</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> Afschot in onbejaagbare periode	
Roek	krabschade pikschade		Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel Afschot/verjaging	
Das	vraatschade graafschade	zomer		Naast vraatschade aan kolven, soms ook schade door het graven van bijburchten in maisakkers en opgraven van zaaigoed. Schade wordt vergoed door Faunafonds. Mogelijkheid voor afsluiten gedoogovereenkomst voor burchten op het land met Faunafonds.

Suikerbieten / voederbieten

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Edelhert Damhert	vraatschade	gehele teeltperiode	Vlaggen Flitslampen Geurgordijn <i>Rasters</i> Regulering stand door afschot	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen. Rasters alleen bij jaarlijks terugkerende schade.
Wild zwijn	wroetschade vraatschade	gehele teeltperiode	Zie: Edelhert	Rasters alleen bij jaarlijks terugkerende schade.
Ree	vraatschade	voorjaar, zomer en najaar	Zie: Edelhert Elektronische geluidsgolven	Schade vooral aan jonge bladeren in voorjaar.
Haas	vraatschade	kiemperiode t/m juni	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Vlaggen Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Afschot in onbejaagbare periode	Schade door haas met name in "vierbladstadium" (mei). Een gering aantal hazen kan in dit stadium een zeer aanzienlijke schade aanrichten. Kosten voor afrastering meestal te hoog vanwege de grootte van de percelen. Tijdens een droge periode in mei/juni is schade moeilijk te voorkomen.
Konijn	vraatschade	voorjaar en zomer	<i>Bejaging/regulering stand</i> Zie verder: Haas	Geen tegemoetkoming in schade door Faunafonds.
Fazant	vraatschade pikschade	kiemperiode t/m juni	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Afschot in onbejaagbare periode	Vraatschade aan kiemplanten en aanpikken van jonge bieten.
Ganzen (Overwinterend)	vraatschade	september t/m december		Vooral door grauwe ganzen die vroeg trekken. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Ganzen (Overzomerend)	pikschade vraatschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten	Alle soorten overzomerende ganzen in de periode 1 mei tot 1 september. Schade voornamelijk door grauwe gans.
Scholekster	vraatschade	kiemperiode		Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Muskusrat	vraatschade	gehele teeltperiode	Bestrijding	Bestrijding wordt uitgevoerd door de provinciale muskusrattenbestrijding.
Veldmuis Bosmuis	vraatschade	kiemperiode	Giften	

Nabootsing roofvogel

Mais (snij-, korrel- en suikermais)

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Edelhert	vraatschade	zomer en herfst	Vlaggen Flitslampen Geurgordijn Knalapparaten <i>Rasters</i>	Regulering stand door afschot Schade aan kolf, stengel en blad. Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen. Rasters alleen bij jaarlijks terugkerende schade.
Damhert	vraatschade	zomer en herfst	Zie: Edelhert	Zie: Edelhert
Wild zwijn	wroetschade vraatschade	voorjaar/zomer/herfst	Zie: Edelhert	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen. Rasters alleen bij jaarlijks terugkerende schade.
Wilde eend	vraatschade	voorjaar, zomer en herfst	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Incidentele schade. Preventieve maatregelen in het hoge gewas moeilijk te realiseren. Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.
Fazant	vraatschade	zaaiperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Zaaizaadbehandeling</i> Knalapparaten <i>Dieper zaaien</i> <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> Afschot in onbejaagbare periode	
Houtduif	vraatschade	zaaiperiode	<i>Bejaging/verjaging</i> <i>Zaaizaadbehandeling</i> Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Dieper zaaien</i> <i>Percelen gelijktijdig inzaaien</i>	Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Bij voorkeur door gecoördineerd afschot. Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Verwilderde duif	vraatschade	zaaiperiode	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds. Zie verder: Houtduif.
Zwarte kraai	vraatschade pikschade krabschade	voorjaar en herfst	<i>Zaaizaadbehandeling</i> Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Dieper zaaien</i> <i>Percelen gelijktijdig inzaaien</i> Afschot/regulering stand Kastval/vangkooi	Schade in zaaiperiode en in afrijpend gewas. Ook schade aan ingekuilde snijmais (gehele jaar). Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen. Schade door kraaiachtigen in de kiemperiode van mais is verzekeraar. Geen tegemoetkoming door Faunafonds.

Mais (snij-, korrel- en suikermais)

Ekster	vraatschade	zaaiperiode	Zie: Zwarte kraai	Schade in zaaiperiode en in afrijpend gewas. Zie: Zwarte kraai.
Kauw	vraatschade	zaai- en oogstperiode	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai.
Roek	vraatschade	zaaiperiode	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai.
Konijn	vraatschade	voorjaar en zomer	<i>Bejaging/regulering stand</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Das	vraatschade graafschade	zomer		Schade wordt vergoed door Faunafonds. Mogelijkheid voor afsluiten gedoogovereenkomst voor burchten op het land met Faunafonds.
Meeuw	vraatschade	zaaiperiode	<i>Zaaizaadbehandeling Vlaggen Vogelverschrikkers Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel Dieper zaaien Percelen gelijktijdig inzaaien Afschot/verjaging</i>	

Overige opmerkingen:

Voor schade aan ingekuilde mais zie 'kuilvoer, silage, pakken en rollen'. Schade in de kiemperiode van mais door kraaiachtigen is door de grondgebruiker te verzekeren en komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds.

Peulvruchten

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Houtduif	vraatschade pikschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging Zaaizaadbehandeling Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel Dieper zaaien Percelen gelijktijdig inzaaien</i>	In de afrijpingsperiode vaak in combinatie met vertrappingsschade door openspringen van rijpe peulen. Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen. Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Verwilderde duif	vraatschade pikschade	gehele teeltperiode	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds. Zie verder: Houtduif.

Peulvruchten

Holenduif	vraatschade pikschade gehele	teeltperiode	<i>Zaaizaadbehandeling</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Dieper zaaïen</i> <i>Percelen gelijktijdig inzaaien</i> Afschot/verjaging	Soms in combinatie met vertrappings- en/of bevuilingsschade. Het gelijktijdig inzaaien van meerdere percelen in de omgeving geeft risicospreiding. Daarnaast ook andere preventieve maatregelen treffen.
Turkse tortel	vraatschade	voorjaar/zomer	Zie: Holenduif	
Zwarte kraai	vraatschade krabschade	zaai- en kiemperiode	Zie: Holenduif Kastval/vangkooi	
Kauw	vraatschade	zaai- en kiemperiode Z	Zie: Holenduif Kastval/vangkooi	
Roek	vraatschade pikschade	zaai- en kiemperiode afrijpingsperiode	Zie: Holenduif	
Meeuw	vraatschade	zaai- en kiemperiode	Zie: Holenduif	
Fazant	vraatschade pikschade	zaai- en kiemperiode afrijpingsperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Zaaizaadbehandeling</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> <i>Dieper zaaïen</i> Afschot in onbejaagbare periode	Incidentele schade.
Wilde eend	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Zie verder: Fazant	In de afrijpingsperiode vaak in combinatie met bevuilingsschade en vertrappingsschade door openspringen van rijpe peulen. Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.
Haas	vraatschade	voorjaar en zomer	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Geur- en smaakstoffen (eerste groeifase)</i> Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Afschot in onbejaagbare periode	Exclusieve peulvruchtgewassen (peultjes, haricots vert e.d.) en percelen kleiner dan ca. 1 hectare, beschermen middels elektrisch netwerk.
Konijn	vraatschade	voorjaar en zomer	<i>Bejaging/regulering stand</i> Zie verder: Haas	Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.

Peulvruchten

Ganzen (overzomerend)	vraatschade		vertrapping (verjaging/verstoring) Afschot/regulering stand	Regelmatige verontrusting Incidentele schade
Overige opmerkingen: Soms plaatselijk pikschade in tuinbonen door vlaamse gaai.				

4.2 Gras

Grasland

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Edelhert	vraatschade	gehele teeltperiode	Vlaggen Flitslampen Knalapparaten Geurgordijn Aanbieden alternatief voedsel <i>Rasters</i> Regulering stand door afschot	In bepaalde gevallen mogelijkheid voor afsluiten van gedoogovereenkomst met Faunafonds.
Wild zwijn	wroetschade	herfst en winter	Zie: Edelhert	Soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen. Rasters alleen bij jaarlijks terugkerende schade.
Smient	vraatschade	herfst, winter en voorjaar		Soms in combinatie met vertrappingsschade en verslemping van de bodem. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Ganzen (overwinterend)	vraatschade	winter en voorjaar		Wintergasten. Vraatschade in wintergranen, vaak in combinatie met bevuilingsschade en/of verslemping van de bodem. Aardappelen als voorvrucht heeft extra aantrekkingskracht. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Ganzen (overzomerend)	vraatschade	gehele jaar	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool Draden spannen Regulering stand (afschot, eieren schudden)	Alle soorten overzomerende ganzen in de periode 1 mei tot 1 september.

Grasland

Meerkoet	vraatschade	herfst, winter en voorjaar	Vogelverschrikkers Vlaggen Schriklint, ritselfolie Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Afschot/verjaging	Komt soms massaal op graslanden langs water voor. Soms in combinatie met bevuilingsschade en verslemping van de bodem. Intensivering van het graslandgebruik doet schade toenemen.
Das	graafschade	voorjaar en zomer		Schade wordt vergoed door Faunafonds. Mogelijkheid voor afsluiten gedoogovereenkomst voor burchten op het land met Faunafonds.
Knobbelzwaan	vraatschade	hele jaar	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelverschrikkers Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Vogelafweerpistool Spandraden Afschot/verjaging	Vooraf schade aan recent ingezaaid grasland en eerste snede. In sommige gevallen gedurende gehele groeiseizoen. Soms in combinatie met bevuiling. Spandraden alleen voor nieuw ingezaaid grasland.
Wilde zwaan Kleine zwaan	vraatschade	herfst/winter/voorjaar		Vooraf schade aan recent ingezaaid grasland en eerste snede. Soms in combinatie met bevuiling. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Waterhoen	vraatschade	Zie: Meerkoet		Schade aan recent ingezaaid grasland.
Meeuwen	vertrapping	pas ingezaaid grasland	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelverschrikkers, Vlaggen Knalapparaten Schriklint, ritselfolie Afschot/verjaging	Structuurschade door vertrapping.
Konijn	graafschade vraatschade	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand</i>	Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Mol	graafschade	gehele jaar	Klemmen Rook- en gaspatronen Giften	Vangen met de schep is niet meer toegestaan. Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Veldmuis	graafschade	gehele jaar	Klemmen en vallen Rook- en gaspatronen Giften	Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Muskusrat	graafschade	gehele jaar	Bestrijding	Onderminning en instortingsgevaar bij graslanden langs watergangen. Bestrijding door provinciale muskusrattenbestrijding.

Overige opmerkingen:
Zie ook 'Graszaad en graszoden'.

Uitwerpselen gans

Graafschade

Graszaad en graszoden

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Houtduif	bevuilding vertrapping	zomer	<i>Bejaging/verjaging</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel	Trekken op restanten en opslag van wintertarwe. Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Verwilderde duif	bevuilding vertrapping	zomer	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Ganzen (overwinterend)	vraatschade bevuilding vertrapping	winter/voorjaar		Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Ganzen (overzomerend)	vraatschade bevuilding vertrapping	gehele jaar	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool Regulering stand (afschot, eieren schudden)	Schudden van eieren en afschot van overzomerende (grauwe) ganzen en nijlganzen alleen op basis van provinciale onthefing.
Smient	vraatschade bevuilding vertrapping	winter		Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Wilde eend	vraatschade bevuilding vertrapping	gehele jaar	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Nabootsing roofvogel, ballonnen Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	
Meerkoet	vraatschade bevuilding	herfst, winter en voorjaar	Vogelverschrikkers Vlaggen, Knalapparaat Nabootsing roofvogel, ballonnen Schriklint, ritsfolie Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) <i>Raster</i> Afschot/verjaging	Eventueel gaasraster bij teelt langs water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.

Graszaad en graszoden

Konijn	vraatschade	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand</i> Raster	Raster alleen van toepassing bij graszoden. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Knobbelzwaan	vraatschade vertrapping	gehele jaar	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Regelmatische verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool Afschot/verjaging	
Kleine zwaan Wilde zwaan	vraatschade vertrapping	gehele jaar		Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Mol	graafschade	gehele jaar	Klemmen Rook- en gaspatronen Giften	Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.
Veldmuis	graafschade	gehele jaar	Giften	Geen tegemoetkoming schade door Faunafonds.

4.3 Vollegrondsgroenten

Spinazie (vollegronds teelt)

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Wilde eend	vraatschade vertrapping bevuiling	zaai- en kiemperiode	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Vogelafweerpistool Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.
Houtduif	vraatschade	zaai- en kiemperiode	<i>Bejaging/verjaging</i> <i>Zaaizaadbehandeling</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Dieper zaaien</i> <i>Percelen gelijktijdig inzaaien</i>	Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.

Spinazie (vollegronds teelt)

Verwilderde duif	vraatschade	zaai- en kiempriode	Afschot/verjaging Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Haas	vraatschade	gehele teeltperiode	Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Afschot in onbejaagbare periode	
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	Bejaging/regulering stand Knalapparaten Elektronische geluidsgolven	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Meerkoet	vraatschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaat Schriklint, ritsselfolie Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Raster Afschot/verjaging	Eventueel gaasraster bij teelt langs water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.
Overige opmerkingen: Voor overige soorten zie 'vollegrondsgroenten algemeen'.				

Sla en andijvie (vollegrondsteelt)

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Haas	vraatschade	gehele teeltperiode	Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Raster Afschot in onbejaagbare periode	Raster: gaas, elektrisch draadraster of elektrisch netwerk.
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	Bejaging/regulering stand Knalapparaten Elektronische geluidsgolven	Raster Raster: gaas of elektrisch netwerk. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.

Sla en andijvie (vollegrondsteelt)

Wilde eend	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Schriklint, ritselfolie Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaat Draden spannen Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek. Zie ook "Overige opmerkingen".
Fazant	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaat Fladderprojectiel Schriklint, ritselfolie <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> Afschot in onbejaagbare periode	Vooraf het uitpikken van het hart van andijvie.
Meerkoet	vraatschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Schriklint, ritselfolie Knalapparaat Vogelafweerpistool Afschot/verjaging	
Holenduif	vraatschade	gehele teeltperiode	Zie: Meerkoet	Schade in ijsbergsla.

Overige opmerkingen:

Voor overige soorten zie 'vollegrondsgroenten algemeen'.

De zogenaamde vervroegende teelten (b.v. ijsbergsla onder folie) worden beschouwd als 'bijzondere teelt'. Schade door eenden is voor eigen risico. Dergelijke vroege teelten vormen vaak het eerste verse 'groen' na de winter en zijn erg aantrekkelijk voor eenden, die zich door het folie heen laten vallen en zich tegoed doen aan het gewas.

Ritselfolie

Spruitkool

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Haas	vraatschade	in jong gewas (tot 8 weken)	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Afschot in onbejaagbare periode	
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Fazant	pikschade		<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Schriklint, ritsselfolie Knalapparaten Afschot in onbejaagbare periode	Incidentele schade. Schade door aanpikken van de spruiten.
Houtduif	pikschade bevuiling	winter en zomer	<i>Bejaging/verjaging</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel	Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Verwilderde duif	pikschade bevuiling	winter en zomer	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Holenduif	pikschade bevuiling	winter en zomer	<i>Afschot/verjaging</i> Zie: Houtduif (m.u.v. <i>bejaging/verjaging</i>)	

Overige opmerkingen:

Bij extreme weersomstandigheden soms ook schade door ganzen en smienten. Soms schade door uittrekken van jonge planten (eerste 2 weken) door kraai, kauw en roek. Voor overige soorten zie 'vollegrondsgroenten algemeen'.

Bloemkool en broccoli

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Houtduif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten, Fladderprojectiel	Soms in combinatie met bevuilingsschade. Bloemkool is zeer gevoelig voor schade door houtduiven. Massale trek vooral bij vorst/sneeuw. Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.

Bloemkool en broccoli

Verwilderde duif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Holenduif	pikschade	gehele teeltperiode	Zie: Houtduif (m.u.v. <i>bejaging/verjaging</i>) <i>Afschot/verjaging</i>	
Haas	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i> Afschot in onbejaagbare periode	Raster: gaas, elektrische draden of elektrisch netwerk
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	Bejaging/regulering stand Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds. Raster: gaas of elektrisch netwerk.
Wilde eend	vraatschade	jong gewas	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Schriklint, ritsselfolie Knalapparaten Fladderprojectiel Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Incidentele schade. Matig schadegevoelig. Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.
Meerkoet	vraatschade		Vogelverschrikkers Vlaggen Schriklint, ritsselfolie Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Raster</i> Afschot/verjaging	Incidentele schade. Matig schadegevoelig. Eventueel gaasraster bij teelt langs water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.
Fazant	pikschade	jong gewas	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Afschot in onbejaagbare periode Zie verder: Meerkoet	Incidentele schade. Matig schadegevoelig.

Overige opmerkingen:

Soms schade door uittrekken van jonge planten (eerste 2 weken) door kraai, kauw en roek.
Voor overige soorten zie 'vollegrondsgroenten algemeen'.

Boerenkool

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Houtduif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel	Soms in combinatie met bevuilingsschade. Boerenkool is zeer gevoelig voor schade door houtduiven. Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Holenduif	pikschade	gehele teeltperiode	Zie: Houtduif (m.u.v. <i>bejaging/verjaging</i>) Afschot/verjaging	
Verwilderde duif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Haas	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i> Afschot in onbejaagbare periode	Raster: gaas, elektrisch draadraster of elektrisch netwerk.
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand</i> Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds. Raster: gaas of elektrisch netwerk. Incidentele schade. Matig schadegevoelig.
Wilde eend	vraatschade		<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Afschot/verjaging in onbejaagbare periode. Zie verder: Houtduif	Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.
Smient	vraatschade	winter		Met name bij extreme weersomstandigheden. Schade wordt vergoed door Faunafonds.
Meerkoet	vraatschade		Vogelverschrikkers Vlaggen Schriklint, ritsselfolie Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Raster</i> Afschot/verjaging	Incidentele schade. Matig schadegevoelig. Eventueel gaasraster bij teelt langs water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.

Boerenkool

Fazant	pikschade		<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Afschot in onbejaagbare periode Zie verder: Houtduif	Incidentele schade. Matig schadegevoelig.
Overige opmerkingen: Soms schade door uittrekken van jonge planten (eerste 2 weken) door kraai , kauw en roek. Voor overige soorten zie 'vollegrondsgroenten algemeen'.				

Overige koolsoorten

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Houtduif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel	Soms in combinatie met bevuilingsschade. Boerenkool is zeer gevoelig voor schade door houtduiven. Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Holenduif	pikschade	gehele teeltperiode	Zie: Houtduif (m.u.v. <i>bejaging/verjaging</i>) Afschot/verjaging	
Verwilderde duif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Haas	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i> Afschot in onbejaagbare periode	Raster: gaas, elektrisch draadraster of elektrisch netwerk.
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand</i> Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds. Raster: gaas of elektrisch netwerk.
Wilde eend	vraatschade bevuiling	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Schriklint, ritselfolie Knalapparaten Fladderprojectiel Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Incidentele schade. Matig schadegevoelig. Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.

Overige koolsoorten

Fazant	pikschade		Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode Afschot in onbejaagbare periode Zie verder: Wilde eend	Incidentele schade.
Meerkoet	vraatschade pikschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Schriklint, ritsselfolie Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel; <i>Raster</i> Afschot/verjaging	Incidentele schade. Matig schadegevoelig. Eventueel gaasraster bij teelt langs water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.

Overige opmerkingen:

Behalve in de plantperiode zijn sluitkolen als rode kool, spitskool en witte kool gering schadegevoelig voor haas en konijn. Chinese kool is zeer schadegevoelig aangezien de teelt op relatief kleine oppervlakten plaatsvindt. Het gebruik van wildwerende middelen is hierbij goed mogelijk en noodzakelijk!
Bij extreme weersomstandigheden in de winter soms ook schade door ganzen, smienten en diverse soorten eenden. Soms schade door uittrekken van jonge planten (eerste 2 weken) door kraai, kauw en roek. Voor overige diersoorten zie 'vollegrondsgroenten algemeen'.

Vollegrondsgroenten algemeen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Ree	vraatschade	direct na uitplanten	Geurgordijn Ophangen vlaggen, lappen, zakken e.d. Elektronische geluidsgolven Flitslampen <i>Rasters</i> Regulering stand door afschot	
Haas	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Knalapparaten Elektronische geluidsgolven <i>Geur- en smaakstoffen</i> <i>Raster</i> Afschot in onbejaagbare periode	
Konijn	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/regulering stand</i> <i>Raster</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Meerkoet	vraatschade pikschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Schriklint, ritsselfolie <i>Raster</i>	Incidentele schade. Matig schadegevoelig. Eventueel gaasraster bij teelt langs water. Raster (min. 0,80 m hoog) aanbrengen tussen water en gewas.

Vollegrondsgroenten algemeen

Fazant	vraatschade pikschade		<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Schriklint, ritselfolie Knalapparaten Aanbieden alternatief voedsel Afschot in onbejaagbare periode	Incidentele schade, met name bij spruitkool en andijvie.
Houtduif	vraatschade pikschade bevuiling	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Uitstrooien veren Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel	Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Holenduif	pikschade	gehele teeltperiode	Zie: Houtduif (m.u.v. <i>bejaging/verjaging</i>) Afschot/verjaging	
Verwildeerde duif	pikschade	gehele teeltperiode	<i>Afschot/verjaging</i> Zie verder: Houtduif	Onbeschermde soort. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Kraaiachtigen	pikschade	gehele teeltperiode	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Knalapparaten Fladderprojectiel Afschot/verjaging Kastval/vangkooi	
Wilde eend	vraatschade	gehele teeltperiode	<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Afschot/verjaging in onbejaagbare periode Zie verder: Houtduif	
Smient	vraatschade			Schade wordt vergoed door het Faunafonds.

Overige opmerkingen:

Schade in asperges, knolvenkel, knolselderij, krotten enz.

Bij extreme weersomstandigheden in de herfst en winter soms ook schade door ganzen en andere soorten eenden.

Elektronische geluidsgolven

4.4 Fruit

Appels en peren

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Ree Damhart	vraatschade veegschade	winter en vroege voorjaar	<i>Geurgordijn</i> Ophangen vlaggen, zakken e.d. Flitslampen Elektronische geluidsgolven <i>Raster</i> Regulering stand door afschot	Schade door afbijten vruchtknoppen. Soms veegschade aan fruitbomen door vegen bastgewei of markeren territorium. In kwetsbare situaties (boomgaard gemakkelijk bereikbaar voor reeën) wordt van de grondgebruiker verwacht dat deze een effectief raster aanbrengt (gaasraster of elektrisch draadraster). Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).
Haas	vraatschade schilschade	winter	Bejaging/regulering stand in <i>bejaagbare periode</i> <i>Gaasraster</i> <i>Boommanchetten e.d.</i> <i>Geur- en smaakstoffen</i> <i>Aanbieden alternatief voedsel</i> Afschot in onbejaagbare periode	Schade door afbijten van knoppen en twijgen en schillen van de stam. Afwermiddelen: knoppen inspuiten en/of stammen aansmeren. Afleidende bijvoeding buiten de te beschermen percelen (snoeihout, suikerbieten). In kwetsbare situaties wordt uitrastering of individuele boombescherming met manchetten e.d. noodzakelijk geacht. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).
Konijn	vraatschade	winter en voorjaar	<i>Bejaging/regulering stand</i> Zie verder: Haas Zie: Haas.	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Spreeuw	pikschade bevuiling	zomer en herfst	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes, angstkreten, elektronische geluidsgolven <i>Afdeknetten</i> <i>Aantrekken natuurlijke vijanden</i> Afschot/verjaging	Aantrekken vijanden door plaatsen van nestkasten (torenvalk) en zitplaatsen voor roofvogels. Afschot alleen als ondersteunende maatregel bij verjaging. Afdeknetten alleen van toepassing bij kleine oppervlakten.
Zwarte kraai	pikschade	zomer en herfst	Zie: Spreeuw Kastval/vangkooi Afschot/regulering stand	Mogelijkheden voor lokale regulering stand door plaatsen van kastvallen en/of vangkooien.
Ekster	pikschade zomer en herfst		Zie: Zwarte kraai	Mogelijkheden voor lokale regulering stand door plaatsen van kastvallen en/of vangkooien.
Vlaamse gaai	pikschade	zomer en herfst	Zie: Zwarte kraai (met uitzondering van kastval/vangkooi)	

Appels en peren

Roek	pikschade	zomer en herfst	Zie: Zwarte kraai (met uitzondering van kastval/vangkooi)	Soms schade in de omgeving van roekenkolonies.
Kauw	pikschade	zomer en herfst	Zie: Zwarte kraai	Mogelijkheden voor lokale regulering stand door plaatsen van kastvallen en/of vangkooien.
Huismus	pikschade bevuiling	voorjaar, zomer en herfst	Zie: Spreeuw	Pikschade aan knoppen en fruit.
Lijsterachtigen	pikschade	zomer en herfst		Pikschade aan knoppen en rijpend fruit. Geen gerichte maatregelen tegen lijsterachtigen. Eventuele schade wordt vergoed door Faunafonds.
Mezen	pikschade	voorjaar/zomer		Pikschade aan knoppen en rijpend fruit. Schade wordt vergoed door Faunafonds.

Overige opmerkingen:

Verder pikken fazanten en waterhoentjes soms aan laaghangend en gevallen fruit.

Schade door ree, haas en konijn alleen in laagstamboomgaarden en eventueel in jonge aanplant van middel- of hoogstam boomgaarden.

De kramsvogel is een talrijke wintergast. De koperwiek bevindt zich vaak tussen kramsvogels. Veroorzaken soms samen met andere lijsterachtigen schade in late rassen.

Kersen en morellen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Spreeuw	vraatschade pikschade bevuiling vernieling	zomer en herfst	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel Knalapparaten Vogelafweerpistool, vuurwerk Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes Angstkreten Elektronische geluidsgolven <i>Afdeknetten</i> <i>Aantrekken natuurlijke vijanden</i> Afschot/verjaging	De spreeuw is de enige vogelsoort die in belangrijke mate schade toebrengt in kersenboomgaarden (opeten en aanpikken kersen, bevuiling en vernieling). Vooral boomgaarden met grazend vee en pas gemaaide percelen trekken veel spreeuwen aan. <i>Afdeknetten</i> alleen van toepassing op kleinere oppervlakten.
Lijsterachtigen	zie: spreeuw			Geen gerichte maatregelen tegen lijsterachtigen. Eventuele schade wordt vergoed door het Faunafonds.

Overige opmerkingen:

Houtduif, zwarte kraai, roek, vlaamse gaai en huismus eten ook kersen, maar de schade is over het algemeen van weinig betekenis.

Hazen en konijnen kunnen schade aanrichten door het schillen van de stam.

Van de grondgebruiker wordt verwacht dat deze een afrastering aanbrengt om dergelijke schilsschade te voorkomen.

Vogelafweerpistool

Elektronische geluidsgolven

Pruimen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Houtduif	pikschade	voorjaar	<i>Bejaging/verjaging</i> Smaakstoffen Vogelverschrikkers Vlaggen, nabootsing roofvogel Uitstrooien veren Knalapparaten, vogelafweerpistool Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes Elektronische geluidsgolven <i>Afdeknetten</i>	Plaatselijk ernstige pikschade aan bloesem. Soms ook aan knoppen, net voor uitkomen (witte-knopstadium). Bespuiting van knoppen met wildafweermiddel. Consequente bejaging/verstoring bij optredende schade. Afdeknetten alleen van toepassing op kleinere oppervlakten. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Huismus	pikschade	april	Smaakstoffen Vogelverschrikkers Vlaggen, nabootsing roofvogel Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes Angstkreten Elektronische geluidsgolven <i>Afdeknetten</i> <i>Afschot/verjaging</i>	Pikschade aan knoppen en bloemen.

Overige opmerkingen:

Soms ook pikschade door kraaiachtigen, spreeuwen en merels (zie: appels en peren). Hazen en konijnen kunnen schade aanrichten door het schillen van de stam. Van de grondgebruiker wordt verwacht dat deze een afrastering aanbrengt om dergelijke schil schade te voorkomen

Bessen (rode - en witte aalbes, kruisbes, zwarte bes, blauwe bes)

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Spreeuw	vraatschade	zomer	<i>Afdeknetten</i> Vogelverschrikkers Vlaggen, nabootsing roofvogel Knalapparaten, vogelafweerpistool Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes Angstkreten Elektronische geluidsgolven <i>Aantrekken natuurlijke vijanden</i> <i>Afschot/verjaging</i>	Vooraf in rode bessen.
Lijsterachtigen	vraatschade	zomer	<i>Afdeknetten</i>	Vooraf in rode bessen en met name door merel en lijster.

Bessen (rode - en witte aalbes, kruisbes, zwarte bes, blauwe bes)

Houtduif	vraatschade vernieling	voorjaar en zomer	<i>Bejaging/verjaging</i> Zie verder: Spreeuw	Eten van onrijpe zwarte - en rode bessen en afbreken van vruchthout.
Kraaiachtigen	vraatschade vernieling	voorjaar en zomer	Zie: Spreeuw Kastval/vangkooi	Kastval/vangkooi alleen voor ekster, zwarte kraai en kauw.
Huismus	pikschade	voorjaar	Zie: Spreeuw <i>Smaakstoffen</i>	Aanpikken van knoppen van rode bes en kruisbes (bespuiting met wildafweermiddel). Schade vooral in de nabijheid van bebouwing en in de buurt van bomen en struiken waarin ze bij onraad kunnen vluchten.
Konijn	vraatschade schilschade	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand</i> <i>Gaasraster</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.

Overige opmerkingen:

Vogelschade in bessen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds. Verwacht wordt dat bessenpercelen worden afgedekt met netten.

Bramen en frambozen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Spreeuw	vraatschade	zomer	<i>Afdeknetten</i> Vogelverschrikkers Vlaggen, nabootsing roofvogel Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes, angstkreten Elektronische geluidsgolven <i>Aantrekken natuurlijke vijanden</i> Afschot/verjaging	Vooral in frambozen.
Lijsterachtigen	vraatschade	zomer	<i>Afdeknetten</i>	Vooral in frambozen en met name door merel en lijster.
Ree	vraatschade	voorjaar, zomer en herfst	Geurgordijn Vlaggen Flitslampen Elektronische geluidsgolven <i>Gaasraster</i>	Regulering stand door afschot Soms schade in framboos en braam door afvreten blad.
Konijn	vraatschade	voorjaar, zomer en herfst	<i>Bejaging/regulering stand</i> <i>Gaasraster</i>	Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.

Overige opmerkingen:

Vogelschade in bramen en frambozen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds. Verwacht wordt dat percelen worden afgedekt met netten.

Roofvogelkast

Roofvogelzitpaal

Elektrisch netwerk

Aardbeien

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Spreeuw	pikschade	zomer en herfst	Afdeknetten Vogelverschrikkers Vlaggen, nabootsing roofvogel Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel Ratels, kleppermolentjes, rammelblikjes Angstkreten Elektronische geluidsgolven Aantrekken natuurlijke vijanden Afschot/verjaging	
Lijsterachtigen	pikschade	zomer en herfst	Afdeknetten	
Houtduif	pikschade	zomer en herfst	Bejaging/verjaging Zie verder: Spreeuw	
Ree	vraatschade	voorjaar	Geurgordijn Vlaggen Flitslampen Elektronische geluidsgolven Rasters (gaas, elektrische draden) Regulering stand door afschot	Soms schade door afvreten blad, net voor de vruchtzetting.
Konijn	vraatschade	planttijd	Bejaging/regulering stand Rasters (gaas, elektrisch netwerk)	Schade door aanvreten jonge planten. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Overige opmerkingen: Vogelschade in aardbeien komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds. Verwacht wordt dat percelen worden afgedekt met netten.				

4.5 Overig

Bloemen , bloemzaden en bloembollen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Ree	vraatschade	voorjaar	Vlaggen Geurgordijn Knalapparaten Elektronische geluidsgolven Raster Afschot/regulering stand	Raster: elektrisch draadraster of elektrisch netwerk.

Bloemen , bloemzaden en bloembollen

Wilde eend	vraatschade		<i>Bejaging/verjaging in bejaagbare periode</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Knalapparaten Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Vogelafweerpistool Afschot/verjaging in onbejaagbare periode	Vooral in lelies. Soms in combinatie met vertrappingsschade. Consequente bejaging/verjaging bij schadeveroorzakende trek.
Haas	vraatschade	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Elektrisch raster (draden of netten)</i> <i>Gaasraster</i> Afschot in onbejaagbare periode	
Konijn	vraatschade	voorjaar en zomer	<i>Bejaging/regulering stand</i> <i>Elektrisch raster (netten)</i> <i>Gaasraster</i>	Regulering stand ook met andere middelen dan geweer Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds. mogelijk.
Fazant	pikschade	voorjaar/zomer/herfst	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Afweermiddelen</i> <i>Aanpassen pootdiepte (bij bollen)</i> <i>(Tijdelijke) bijvoeding</i> Afschot in onbejaagbare periode	Incidenteel schade aan bloemzaden.
Patrijs	pikschade	voorjaar	<i>Afweermiddelen</i> <i>Aanpassen pootdiepte (bij bollen)</i> <i>(Tijdelijke) bijvoeding</i> Afschot in onbejaagbare periode	Pikschade aan bloembollen.
Zwarte kraai	pikschade krabschade	voorjaar	<i>Afweermiddelen</i> <i>Aanpassen pootdiepte (bij bollen)</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel, ballonnen Ophangen dode vogels Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel <i>Afdeknetten</i> <i>Draden spannen</i> Afschot/regulering stand	
Ekster	pikschade	voorjaar	Zie: Zwarte kraai	Incidentele schade aan bloembollen.
Kauw	pikschade	voorjaar	Zie: Zwarte kraai	Pikschade aan bloembollen (o.a. crocussen). Soms in combinatie met krabschade.

Bloemen , bloemzaden en bloembollen

Vlaamse gaai	pikschade	zomer en herfst	Zie: Zwarte kraai	Incidenteel schade aan bloemzaden.
Roek	pikschade	voorjaar	Zie: Zwarte kraai	Pikschade aan bloembollen.
Huismus	pikschade	zomer en herfst	Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel Knalapparaten Vogelafweerpistool Fladderprojectiel Afdeknetten Afschot/verjaging	Pikschade aan bloemzaden.
Spreeuw	pikschade vervuiling		Zie: Huismus	
Vinkachtigen	pikschade vervuiling		Zie: Huismus (met uitzondering van afschot/verjaging)	

Overige opmerkingen:

Bij percelen kleiner dan 1 hectare kan van de grondgebruiker verwacht worden dat deze een raster aanbrengt om schade door haas en konijn te voorkomen. Om verstuing van de grond tegen te gaan wordt soms gras/winterrogge ingezaaid. Deze methode wordt afgeraden omdat dit gewas grote aantrekkingskracht uitoefent op ganzen, smienten en wilde eenden.

Boommanchet

Bosbouw en boomteelt

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Edelhert	vraatschade schiltschade veegschade	herfst en winter winter en voorjaar	Gaasraster Boommanchetten e.d. Geur- en smaakstoffen (Anti-veeg of -vraatmiddelen) Regulering stand door afschot	Vraatschade door knippen eindtoppen en zijtakken. Veegschade bij vegen bastgewei en markering territorium; soms ook uit de grond trekken of scheefduwen van recent geplante bomen. Schiltschade door lostrekken van een deel van de boombast. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).
Damhert	vraatschade schiltschade veegschade	herfst en winter	Zie: Edelhert	Zie: Edelhert. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).
Wild zwijn	wroetschade	herfst en winter	Raster (Gaas, elektrische draden) Regulering stand door afschot	Schade door scheefduwen van bosaanplant, kort na planten (verdroging/bevriezing wortels). Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).

Bosbouw en boomteelt

Ree	vraatschade veegschade	winter en voorjaar	<i>Raster (Gaas, elektrische draden)</i> <i>Boommanchetten e.d.</i> <i>Geur- en smaakstoffen (Anti-veeg of -vraatmiddelen)</i> Regulering stand door afschot	Vraatschade vooral aan loofhout. Veegschade aan vers geplant bosplantsoen (lariks, douglas, spar, abiës, polulier). Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).
Haas	vraatschade schilschade	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand in bejaagbare periode</i> <i>Geur- en smaakstoffen</i> <i>Gaasraster</i> <i>Boommanchetten e.d.</i> Afschot in onbejaagbare periode	Vraat/schilschade aan bosplantsoen vooral in de winter, in boomkwekerijen het gehele jaar. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds (schade is te voorkomen door aanbrengen raster).
Konijn	vraatschade schilschade	winter en voorjaar	<i>Bejaging/regulering stand</i> Zie verder: Haas	Vraatschade aan bosplantsoen met name aan loofhout en de kwetsbare naaldhoutsoorten. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.
Zwarte kraai Kauw Ekster	vraatschade uittrekken stekken	gehele jaar	<i>Zaaizaadbehandeling</i> Vogelverschrikkers Vlaggen Nabootsing roofvogel Ophangen dode vogels Knalapparaten Fladderprojectiel <i>Afdeknetten</i> <i>Draden spannen</i> <i>Dieper zaaien</i> Kastval/vangkooi Afschot/regulering stand	Vraatschade in zaaibedden van boomkwekerijen. Mogelijkheden voor lokale regulering stand door plaatsen van kastvallen en/of vangkooi
Roek	vernieling	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai (met uitzondering van kastval/vangkooi)	Takbreuk/topbreuk, vooral in het voorjaar (zie ook Overige opmerkingen).
Vlaamse gaai	vraatschade	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai (m.u.v. kastval/vangkooi en afschot/regulering stand)	Vraatschade in zaaibedden van boomkwekerijen en bij bosaanleg middels zaaien (eikels). Soms ook schade door uittrekken van stekken.
Houtduif	vraatschade	gehele jaar	<i>Bejaging/verjaging</i> Zie verder: Zwarte kraai, kauw, ekster	Schade aan zaaibedden.
Bever	vraatschade schilschade	gehele jaar	<i>Gaasraster</i>	

Overige opmerkingen:

Boomkwekerijen worden beschouwd als bijzondere teelt. Van de grondgebruiker wordt verwacht dat deze de percelen op afdoende wijze uitrastert. Hetzelfde geldt voor bosaanplanten van kwetsbare soorten als inlandse eik, beuk, populier en de duurdere naaldhoutsoorten (bij twijfel informatie inwinnen bij het Faunafonds). Zaaibedden van minder dan 1 hectare dienen te worden afgedekt met netten. In de laanbomenteelt veroorzaken roeken soms schade door het uitbreken van scheuten en toppen en het uitpikken van knoppen. Hiertegen zijn geen afdoende preventieve maatregelen voorhanden.

Veegschade

Afleidende voeding
(fazanten)

Helm en griend

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Konijn	vraatschade	gehele jaar	Bejaging/regulering stand	Vraatschade aan helmgras in duingebieden.
Spreeuw	vernieling	september t/m januari	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Knalapparaten Vogelafweerpistool Nabootsing roofvogel, ballonnen Afschot/verjaging	Breken van riet en buigen van griend bij gebruik als roestplaats (vaak zeer grote groepen vogels). Preventieve maatregelen zijn vaak niet mogelijk omdat op voorhand niet voorspeld kan worden waar de vogels zullen invallen. Bij constatering kunnen de vogels verjaagd worden. De opvolgende jaren de situatie in de gaten houden en eventueel opnieuw verjagen.
Meeuwen	pikschade		Zie: Spreeuw	Uittrekken van helmgras in duingebieden (incidenteel).

Overige opmerkingen:

Spreeuwen strijken soms massaal neer in griendculturen. De dikste stammen zijn bestemd als onderstam voor diverse soorten wilgen.

Deze onderstammen dienen 2,5 m lang en kaarsrecht te zijn.

Bij massale inval van spreeuwen buigen de stammen en herstellen zich vaak niet meer.

Riet en biezen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Ganzen	vraatschade		Omrasteren en draden spannen	Vraatschade aan biezen. Vooral bij biezenenteelt op kleine oppervlakten kan soms zeer grote schade optreden.
Zwanen	vraatschade		Omrasteren en draden spannen	Vraatschade in riet en biezen, door met name knobbelzwanen.
Meerkoet	vraatschade		Omrasteren en draden spannen	Vraatschade in riet en biezen.
Spreeuw	vernieling	september t/m januari	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Knalapparaten Nabootsing roofvogel Vogelafweerpistool Afschot/verjaging	Breken van riet en buigen van griend bij gebruik als roestplaats (vaak zeer grote groepen vogels). Preventieve maatregelen zijn vaak niet mogelijk omdat op voorhand niet voorspeld kan worden waar de vogels zullen invallen. Bij constatering kunnen de vogels verjaagd worden. De opvolgende jaren de situatie in de gaten houden en eventueel opnieuw verjagen.

Overige opmerkingen:

Verwacht wordt dat de percelen voor vogels onbereikbaar worden gemaakt door raster en spandraden. Geen tegemoetkoming in de schade door Faunafonds.

Landbouwhuisdieren

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Wild zwijn	overbrenging ziekten	gehele jaar	<i>Raster (gaas, elektrische draden)</i> Regulering stand door afschot	Met name varkensziekten als klassieke varkenspest, mond- en klauwzeer en (incidenteel) Ziekte van Aujeszky (zie opmerkingen). Bij uitbraken van besmettelijke varkensziekten zonodig extra afschot. Ook worden, in opdracht van het ministerie van LNV, deelgebieden wel geïsoleerd m.b.v. rasters.
Edelhert Damhert Ree	overbrenging ziekten	gehele jaar	<i>Raster (gaas, elektrische draden)</i> Regulering stand door afschot	Mogelijke dragers/overbrengers van ziekten als mond- en klauwzeer, runderpest, miltvuur, rabiës, brucellose, IBR (koeiegriep), bovine virus diarree, bovine leptospirose, tuberculose, en paratuberculose (zie opmerkingen). Bij uitbraken van besmettelijke ziekten zonodig extra afschot. Ook worden, in opdracht van het ministerie van LNV, deelgebieden wel geïsoleerd m.b.v. rasters.
Konijn	overbrenging ziekten	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand</i> Gaasraster	Overbrenging van o.a. myxomathose en VHS op tamme konijnen. Risico beperken door inenting van de gehouden konijnen en evt. plaatsen van rasters rond fokkerijen/ mesterijen.
Vos	predatie overbrenging ziekten	gehele jaar	<i>Raster (zie overige opmerkingen)</i>	Schade aan kippen, ganzen, eenden, konijnen en lammeren in buitenrennen. Vooral in de tijd dat vossen jongen hebben (maart t/m juli). Voorkomen predatie door plaatsing van gaasraster. Gaasraster evt. combineren met schrikdraden tegen ondergraving en overklimming. Overbrenging van hondsdolheid (rabiës), vossenlintworm, Neospora en Ziekte van Aujeszky.
Kleine marterachtigen	predatie	gehele jaar		Schade aan kippen, ganzen, eenden en konijnen door steenmarter, bunzing, hermelijn en wezel. In buitenrennen en niet goed afgesloten hokken/nachtverblijven. Deze diersoorten zijn moeilijk m.b.v. rasters tegen te houden. Vooral de kleine hermelijn en wezel vinden altijd wel een doorgang.
Zwarte kraai Ekster Kauw	vraatschade predatie	gehele jaar	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Nabootsing roofvogel Afschot/regulering stand	Vraatschade aan voer bij eenden- en nertsenfokkerijen en aanpikken/predatie van jonge eenden en kuikens.
Meeuwen	vraatschade predatie	gehele jaar	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Nabootsing roofvogel	Vraatschade aan voer bij eenden- en nertsenfokkerijen en aanpikken/predatie van jonge eenden en kuikens.
Spreeuw Mussen Duiven	vraatschade vervuiling overbrenging ziekten	gehele jaar	Afdekken/afschermen Nabootsing roofvogel	Vraatschade aan veevoer.

Kastval

Landbouwhuisdieren

Stootvogels	predatie	gehele jaar		Predatie van met name pluimvee.
Overige opmerkingen: In de literatuur worden de transmissierisico's tussen herkauwers in de natuur en in de veehouderij als groot ingeschat voor mond- en klauwzeer en runderpest (m.n. bij aanwezigheid van kadavers in de natuurgebieden). Voor de overige ziekten bij herkauwers wordt het risico klein ingeschat. Het risico op transmissie tussen veehouderij en wilde zwijnen is hoog voor mond- en klauwzeer, klassieke varkenspest en ziekte van Aujeszky (Van Essen et al 1998, Hessels 1997, Groot Bruinderink 2000). Ten aanzien van predatie komt alleen schade aan bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren in principe voor schadevergoeding in aanmerking (dus geen schadevergoeding voor volières, sierpluimvee enz.). Schade door ziekten die (mogelijk) in het bedrijf zijn binnengebracht door 'wilde soortgenoten' of andere dieren wordt gezien als bedrijfsrisico (dus geen schadevergoeding). Algemene hygiëne en voorkomen dat allerlei dieren in en uit stallen en opslagplaatsen kunnen gaan zijn de beste manieren op het inbrengen van ziekten tegen te gaan. Gaasraster tegen vossen is alleen toepasbaar bij kleine verzamelweiden. Lange hoge rasters zijn landschappelijk ongewenst en dragen bij aan de versnippering van de natuur.				

Visteelt (in buitenvijvers)

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Aalscholver	predatie stress	gehele jaar	Afdeknetten Draden spannen	Predatie van vis en oorzaak van stress bij visbroed.
Reiger	predatie	gehele jaar	Afdeknetten Draden spannen	
Wilde eend	predatie	gehele jaar	Bejaging/verjaging Afdeknetten Draden spannen	
Kuifeend Tafeleend	predatie stress	gehele jaar Draden spannen	Afdeknetten	Predatie van vis en oorzaak van stress bij visbroed.
Fuut	predatie stress	gehele jaar	Afdeknetten Draden spannen	Predatie van vis en oorzaak van stress bij visbroed.
Overige opmerkingen: Schade aan visteelt in buitenvijvers komt niet aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade door het Faunafonds.				

Opstallen en erven

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Verwilderde duif	bevuiling geluidoverlast	gehele jaar	<i>Openingen dichtmaken Ruimtes verduisteren Richels en uitsteeksels (zitplaatsen) verwijderen Gaas of draden spannen Nabootsing roofvogel Afschot/vangen</i>	Bevuiling en aantasting van gebouwen, kunstwerken enz. Vooral in steden. Afschot of wegvangen op basis van vrijstelling of ontheffing. Binnen bebouwde kom met behulp van vangkooi, kastval, slagnetten of luchtbuks.
Turkse tortel	bevuiling	gehele jaar	<i>Openingen dichtmaken Ruimtes verduisteren Richels en uitsteeksels (zitplaatsen) verwijderen Gaas of draden spannen Nabootsing roofvogel</i>	Vooraf bij installaties/gebouwen in food-sector en overslagbedrijven. Afschot of wegvangen op basis van vrijstelling of ontheffing. Binnen bebouwde kom met behulp van vangkooi, slagnetten of luchtbuks.
Holenduif	bevuiling	gehele jaar	Zie: Turkse tortel	Vooraf bij installaties/gebouwen in food-sector en overslagbedrijven. Afschot of wegvangen op basis van vrijstelling of ontheffing. Binnen bebouwde kom met behulp van vangkooi, slagnetten of luchtbuks.
Kauw	bevuiling vernieling geluidoverlast	gehele jaar	Zie: Turkse tortel	Bevuiling van gebouwen, schade aan rieten daken, verstopt raken van schoorstenen. In bepaalde situaties soms ook geluidsoverlast. Afschot of wegvangen op basis van vrijstelling of ontheffing. Binnen bebouwde kom met behulp van vangkooi, slagnetten of luchtbuks.
Roek	bevuiling vernieling geluidoverlast	gehele jaar Nabootsing roofvogel	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring)	Incidenteel afschot Geluidsoverlast bij bebouwing in de buurt van roekenkolonies. Roekenkolonies kunnen in bepaalde gevallen verplaatst worden. Ook schade aan rieten daken.
Konijn	graafschade	gehele jaar	<i>Bejaging/regulering stand</i>	Ondermijning van gebouwen, erven en installaties. Bejaging met geweer (door jachthouder), buidels en fret, kastval (ook toegestaan voor grondgebruiker).
Spreeuw	bevuiling geluidoverlast vernieling	vooral in de herfst	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Nabootsing roofvogel Angstkreten	Incidenteel afschot Schade/overlast vaak tijdelijk bij het 's avonds invallen van grote groepen spreeuwen. Komen vaak gedurende een bepaalde periode elke avond op dezelfde plaats terug en zijn daar moeilijk van te weerhouden. Vernieling van rieten daken.
Huismus	vernieling bevuiling	gehele jaar	<i>Gaas/netten aanbrengen</i>	Vernieling van rieten daken. Riet afdekken met fijnmazig gaas of netwerk. Vaak zijn het slechts enkele individuen die de schade aanrichten.
Specht	vernieling	gehele jaar	<i>Bouwtechnische oplossingen</i>	Vernieling van houtwerk aan gebouwen.

Ratteval (de kast beschermt kinderen en huisdieren)

Opstallen en erven

Bruine rat Zwarte rat	vernieling bevuiling stankoverlast	gehele jaar	Bestrijding (klem, kastval, giften, fret)	Schade door knagen aan houtwerk, isolatie, elektrische bedrading enz. Bij grote aantallen ook vervuiling en stankoverlast.
Huismuis	vernieling	gehele jaar	Bestrijding (klem, kastval, giften, fret)	Schade door knagen aan houtwerk, isolatie, elektrische bedrading enz.
Steenmarter	vernieling bevuiling stankoverlast geluidoverlast	gehele jaar	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring) Incidenteel wegvangen (zie opmerkingen) <i>Openingen dichtstoppen</i> <i>Manchetten en anti-klimkragen.</i>	Schade aan isolatie en aftimmeringen, bevuiling en stankoverlast en geluidoverlast. Soms schade aan de bedrading van auto's (bijten in kabels). Er bestaat een spray die dit zou voorkomen. Manchetten en anti-klimkragen voorkomen het binnenklimmen via bomen e.d. Voor het (levend) vangen van een steenmarter (kastval) is een ontheffing vereist. Gemeenten hebben een adviserende rol.
Aalscholver	bevuiling stankoverlast geluidoverlast	gehele jaar	Regelmatige verontrusting (verjaging/verstoring)	
Vleermuis	bevuiling stankoverlast geluidoverlast	gehele jaar		

Overige opmerkingen:

Schade aan rieten daken is te voorkomen door afdekken met gaas of net.

Schade aan opstallen en erven komt niet aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds. Faunafonds en provincie kunnen adviseren t.a.v. schadepreventie. Ten aanzien van overlast door steenmarters en vleermuizen in gebouwen is veel kennis aanwezig bij het Kenniscentrum Advies Dierplagen (KAD) in Wageningen.

Kuilvoer, silage, pakken en rollen

Diersoort	Schade	Periode	Preventie	Opmerkingen
Wild zwijn	vraatschade vernieling	gehele jaar	<i>Kuilnet of afdekzeil</i> <i>Raster (gaas, elektrische draden)</i>	Bij in het land gelegen kuilvoerhopen e.d. is soms een raster noodzakelijk.
Zwarte kraai	pikschade	gehele jaar	<i>Kuilnet of afdekzeil</i> Ophangen dode vogels	Gaten pikken (broei) in afdekplastic. Vooral bij maaskuilen.
Roek	pikschade	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai
Kauw	pikschade	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai
Meeuw	pikschade	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai
Ekster	pikschade	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai

Kuilvoer, silage, pakken en rollen

Scholekster	pikschade	gehele jaar	Zie: Zwarte kraai	Zie: Zwarte kraai
Das	vraatschade		<i>Kuilnet of afdekzeil Gaasraster</i>	Incidenteel vraatschade/vernieling van maiskuilen.

Overige opmerkingen:

Schade aan kuilvoerhopen, silage, pakken, rollen e.d. komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming door het Faunafonds. De schade kan afdoende voorkomen worden door het aanbrengen van afdekzeilen of netten.

Zorg ervoor dat de ruimte rond de kuil (en opslagplaats van balen of pakken) schoon is.

Vooraf maisresten trekken vogels aan. Die vogels gaan op de kuil op zoek naar meer voedsel.

Bescherm de kuil in ieder geval wanneer u in de buurt drijfmest gaat uitrijden. Drijfmest trekt vogels aan.

Deel 3: Maatregelen

5 Preventieve maatregelen

Algemeen

Een probleem bij schadepreventie is dat diersoorten kunnen wennen aan de maatregelen. Dit geldt zowel voor de visuele middelen als vogelverschrikkers en vlaggen, als voor knalapparaten en geurstoffen. Het is daarom van groot belang dat middelen afwisselend en door elkaar heen worden toegepast. Vogelverschrikkers en dergelijke dienen regelmatig verplaatst te worden en bij voorkeur worden gecombineerd met andere middelen (bijvoorbeeld een knalapparaat of zelf regelmatig het veld inlopen om te verjagen). In bepaalde gevallen kan afschot van één of enkele dieren, als aanvulling op verjagingsmiddelen, de schrik erin houden. Over het algemeen kan gesteld worden dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder, hoe hoger de effectiviteit.

De kosten van preventieve maatregelen zijn sterk afhankelijk van de plaatselijke situatie en zijn moeilijk in een bedrag per hectare weer te geven. Factoren die van invloed zijn op de kosten zijn bijvoorbeeld de bereikbaarheid van het perceel en de voorzieningen, de afstand, de vorm van het perceel en de ligging van het perceel ten opzichte van het leefgebied van dieren. Daarbij spelen ook het gewas, de periode waarover dit beschermd dient te worden en de schadeveroorzakende diersoort een rol.

De aanschafprijs van apparatuur en materiaal is over het algemeen wel bekend, al kunnen ook hier grote verschillen zijn in prijzen en kwaliteiten voorkomen. Van de levensduur van voorzieningen (afschrijvingsperiode) en de (eigen) arbeid die nodig is voor het aanbrengen,

onderhouden en controleren is echter nog maar weinig bekend. Daarbij zijn ook externe factoren als diefstal, vandalisme en klimaat (wind, neerslag) van invloed.

Het Faunafonds zal in de komende jaren meer onderzoek verrichten naar de effectiviteit en kosten van preventieve maatregelen. Van deze onderzoeken zal verslag worden gedaan op de website www.faunafonds.nl. Ook aan eventuele nieuwe ontwikkelingen op het gebied van schadepreventie zal op deze website aandacht worden gegeven.

5.1 Geur- en smaakstoffen

Afweermiddelen (smeer- en spuitmiddelen)

Afweermiddelen zijn (chemische) geur- en smaakstoffen, die door middel van aansmeren of verspuiting worden aangebracht op gewassen of gewasdelen. Er zijn diverse merken afweermiddelen in de handel. De middelen worden gebruikt ter voorkoming van:

- u Vraatschade aan knoppen en bast door herten, reeën, hazen, konijnen, woelmuizen enz.
- u Veegschade aan bomen en struiken door herten en reeën.
- u Vraatschade door haas en konijn aan jonge koolplanten en bonen (eerste groeifase).
- u Pikschade aan knoppen door vogels.

De werking is over het algemeen goed, maar na een regenbui of na sterke groei (onbeschermde blad) is het effect weg.

Zaaizaadbehandeling

Zaaizaad kan worden behandeld met (chemische) smaakstoffen ter voorkoming van vraatschade in pas gezaaide percelen. Toegelaten is het middel methiocarb (erwten en mais). In de biologische landbouw wordt wel Tabasco of hertshoornolie gebruikt. Het zaaizaad voor het zaaien behandelen volgens de voorschriften van de fabrikant.

Geurgordijn

Een zogenaamd 'geurgordijn' wordt gecreëerd door het op regelmatige afstand aanbrengen van afschrikkende geurstoffen langs perceelsranden. Hierdoor wordt het inlopen van dieren te voorkomen of beperkt. Bekende wildwerende geurstoffen zijn hertshoornolie, roofdiermest en dierlijke teer. Ook wordt wel zogenaamde kalkmest toegepast, bestaande uit een mengsel van varkensmest (3 kg), koemest (1 kg) en kalk (1,25 kg).

Het geurgordijn kan gebruikt worden om schade door herten, reeën en wilde zwijnen op landbouwpercelen in bosgebieden te voorkomen (verstinken bosrand). Een geurgordijn alleen is over het algemeen niet voldoende, maar moet worden gecombineerd met andere preventieve maatregelen.

Voor het aanbrengen van de geurstoffen worden lappen of touw geïmpregneerd met de geurstof en op

neushoogte van de te weren diersoort(en) opgehangen of gespannen langs de perceelsranden.

Roofdiermest (te verkrijgen bij dierentuinen) wordt in potjes opgehangen langs de perceelsrand. De deksel op het potje voorzien van gaatjes, waardoor de geur vrij kan komen en de mest door inregenen smeug blijft.

De onderlinge afstand tussen 'geurvlaggen' bedraagt 5 tot 10 meter.

Ter voorkoming van verkeersongevallen met dieren wordt langs wegen is een zogenaamd 'geurraster' in de handel. Dit middel bestaat uit dotjes schuim, geïmpregneerd met geurstof, die door middel van een spuitpistool tegen de geleiderail, bermoplaatsjes of bomen worden aangebracht. Er worden proeven genomen om te beoordelen of dit middel ook ter voorkoming van faunaschade in de landbouw kan worden toegepast.

5.2 Visuele middelen

Vogelverschrikkers

Een vogelverschrikker bestaat uit een nabootsing van een menselijke gedaante, die met name wordt toegepast ter voorkoming van vogelschade in zaaibedden en afrijpende gewassen.

Vogelverschrikkers bestaan vaak uit oude kleren om een houten frame, opgestopt met stro of iets dergelijks. Loshangende mouwen en broekspijpen, die wapperen in de wind, versterken het effect. Vogelverschrikkers dienen regelmatig te worden verplaatst om gewinning te voorkomen. De onderlinge afstand bedraagt maximaal 100 meter.

Vlaggen

Vlaggen zijn een veel toegepast middel om vogels en zoogdieren uit landbouwpercelen te weren. Hierbij worden zakken, lappen of stroken folie aan een stok of paal boven het gewas opgehangen.

De wind moet er zoveel mogelijk vat op hebben en de vlaggen moeten vrij kunnen wapperen. Door schuine plaatsing van de stok wordt de bewegelijkheid bevorderd en de kans op verwarren van de vlag beperkt. Lange stroken lichte folie zijn bij geringe windkracht vaak al zeer beweeglijk.

De onderlinge afstand tussen vlaggen bedraagt maximaal 100 meter.

Vlaggen kunnen ook gebruikt worden om doodmaaïen van reekalveren te voorkomen. Enkele dagen voor het maaïen worden de vlaggen aangebracht. Het perceel wordt hierdoor verontrust en de eventueel aanwezige kalveren worden door de reegeit naar elders gebracht.

Ballonnen

Ballonnen, gevuld met helium worden wel boven het gewas opgelaten om vogels te verjagen. De ballonnen kunnen worden voorzien van staarten (buisvormig of een windzak), waardoor een grillig vliegpatroon ontstaat. De verjagende werking is goed, maar de ballonnen zijn kwetsbaar bij harde wind (> 6 Beaufort). Bij regen en mistige omstandigheden vliegt de ballon vaak niet of minder goed.

Nabootsing roofvogel

Een vrij nieuwe methode om vogels te verjagen werkt met imitatie roofvogels. De methode is gepatenteerd en bestaat uit een qua vorm en kleur natuurgetrouw uitgevoerde imitatie van een zeearend of slechtvalk, bevestigd aan een lange mast. De vliegers vliegen zelfstandig en natuurgetrouw op de wind. Volgens de leverancier] treedt er nauwelijks gewenning op door het grillige vliegpatroon. De methode wordt o.a. toegepast bij vogeloverlast op luchthavens, in de industrie, bij afvalverwerking en waterzuivering, en schadebestrijding in de agrarische sector.

Zij werken echter niet bij windstilte en kunnen niet worden toegepast bij harde wind. Het aantal vliegers dat nodig is, is afhankelijk van het gewas en de te verjagen soorten, de hoogte waarop de vlieger in de lucht hangt en het type vlieger (normen volgens fabrikant/leverancier). Een complete set, inclusief mast en andere toebehoren, kost vanaf € 500,-. Het systeem wordt ook geleverd als totaalpakket, inclusief instructie en begeleiding, onderhoud van de installatie enzovoort.

Fladderprojectiel

Fladderprojectielen bestaan uit een lange mast, waarlangs een schijf met wapperende staarten, met een harde knal omhoog wordt geschoten. De installatie werkt op propaan. Het projectiel schiet tot 9 meter hoog en heeft volgens de leverancier, door de combinatie van beweging en geluid, een blijvend schrikeffect.

De methode wordt toegepast voor het verjagen van vogels uit landbouw- en fruitpercelen. De prijs bedraagt ca. € 300,-.

Ophangen dode vogels

Kraaiachtigen kunnen op kleine schaal worden geweerd door het ophangen van dode soortgenoten. De methode is toepasbaar ter voorkoming van pikschade aan kuilvoer en zaaibedden. De dode vogels dienen wel op een legale manier verkregen te zijn.

De dode vogels vrij hangend en goed zichtbaar ophangen aan een stok. Door schuine plaatsing van de stok wordt de bewegelijkheid bevorderd en de kans op verwarring van de ophangdraad met de stok verkleind.

Bij zaaibedden geldt een onderlinge afstand van maximaal 100 meter. Bij kuilvoer maximaal 10 meter.

Het ophangen van dode vogels boven maaskuilen alleen geeft onvoldoende bescherming. De kuilen dienen tevens afgedekt te worden met een afdekzeil of -net.

Uitstrooien veren

Door het uitstrooien van veren wordt een vang- of plukplaats van een roofvogel nagebootst, waardoor vogels deze plek als onveilig zullen ervaren. De methode is toepasbaar voor het voorkomen van pik- en vraatschade door duiven. De veren van een duif pleksgewijs uitstrooien op plaatsen met gelegd graan, langs aanvliegroutes in de directe omgeving van het te beschermen perceel en/of langs de perceelsranden bij afrasteringpaaltjes.

Lijnvormige landschapselementen als houtwallen, singels, bosranden en waterlopen worden door duiven vaak gebruikt als vliegroute van en naar foerageerplaatsen. De jachthouder kan vaak informatie verschaffen over de meest gebruikte routes. Afrasteringpaaltjes worden door sommige roofvogels gebruikt als plukplaats.

Flitslampen

Flitslampen, werkend op batterijen of accu, worden wel gebruikt om herten en wilde varkens te weren van landbouwpercelen. Zij dienen in combinatie met andere middelen te worden toegepast (bijvoorbeeld een geurgordijn). De flitslampen kosten tussen € 30,- en € 40,- per stuk.

Flitsmolens

Molentjes bestaande uit drie vlakken, waarvan 2 oranje gekleurd. De molentjes staan op een circa 1,50 meter hoge poot en draaien op de wind. De afwisseling in kleurvlakken veroorzaakt een soort flitsen. Er zijn ook molens die voorzien zijn van een roefvogelsilhouet. Er bestaat ook een elektronisch apparaat, uitgevoerd met een roterende spiegel in piramidevorm. De prijs van dit apparaat ligt rond de € 420,-.

5.3 Akoestische middelen

Knalapparaat

Knalapparaten bestaan uit een soort gaskanonnen die harde knallen afgeven. De apparaten werken op propaan of butaan. De frequentie van de knallen is instelbaar van 1,5 tot 30 minuten. De beste resultaten worden gehaald met een interval van 3 tot 5 minuten. Er zijn ook modellen die met elke knal een aantal graden van richting veranderen. Ook in dubbelschotsuitvoering.

Eén knalapparaat bestrijkt 0,5 tot 2 hectare (afhankelijk van diersoort, gewas en/of plaatselijke situatie). Op grote percelen dienen de apparaten iedere 3 tot 4 dagen verplaatst te worden.

Een enkel knalapparaat kost € 150,- tot € 450,- (exclusief gasfles); een dubbelschotsuitvoering circa € 750,-.

1 gasfles met 10 kg inhoud is over het algemeen genoeg voor 12.000 tot 15.000 detonaties.

Voor het gebruik van knalapparaten is een hinderwetvergunning vereist. Zij mogen niet gebruikt worden in de nabijheid van de bebouwde kom.

Vogelafweerpistool

Een vogelafweerpistool bestaat meestal uit een standaard alarm- of startpistool, voorzien van een opschroefbare schietbuis voor het afschieten van vogelafweerpatronen. Het slaghoedje in het startpistool ontsteekt de vogelafweerpatroon en drijft deze uit de schietbuis. Op een hoogte van 40 tot 60 meter detoneert de afweerpatroon (knallers of gillers, eventueel gecombineerd met lichteffecten).

De te verjagen vogels bij voorkeur met de wind in de rug benaderen. Het pistool met gestrekte arm afschieten, waarbij de schietbuis naar boven en eventueel iets richting vogels is gericht. Het grootste schrikeffect wordt bereikt wanneer de afweerpatroon in de lucht boven de groep vogels detoneert.

De prijs van een vogelafweerpistool bedraagt € 70,- tot € 150,-. De prijs van de projectielen ligt op circa € 0,25 per stuk en die van de afvuurpatronen (kaliber .22) op ca. € 4,50 per 100 stuks.

Voor het bezit en het gebruik van een vogelafweerpistool is een bijzondere machtiging nodig van de politie. In sommige gemeenten is ook een hinderwetvergunning verplicht.

Flitsmolen

Elektronische geluidsgolven

Er zijn diverse apparaten in de handel die elektronische of ultrageluidsgolven uitzenden ter verjaging van dieren. Het bereik van de geluidsgolven is voor dieren onaangenaam, waardoor zij het terrein na enige tijd gaan mijden. Er zijn ook typen die angstkreten of kreten van roofvogels uitzenden. De meeste typen functioneren zelfstandig na instelling van een bepaalde mode (wel of geen bebouwing aanwezig, dag/nachtinstelling, geluidsterkte enz.). Bij sommige apparaattypen worden de geluiden afwisselend geselecteerd en met wisselende duur en pauzes uitgezonden, wat de kans op gewinning beperkt. Er zijn apparaten die zelfstandig en onderhoudsvrij functioneren d.m.v. een ingebouwde batterij, zonnepaneel en elektronische besturingsunit. De apparaten worden meestal aangebracht op een paal, boven het gewas, op minimaal 1,50 meter hoogte. Uitvoeringen die zijn uitgerust met een zonnepaneel in het volle daglicht zetten, het zonnepaneel naar de middagzonnestand gericht. Bij het aanbrengen, instellen en aan/uitzetten van het apparaat gehoorbescherming dragen.

Er zijn redelijke tot goede ervaringen opgedaan bij het verjagen van reeën, wilde ganzen, kraaien, spreeuwen en hazen. Het effectief bereik is volgens de leveranciers circa 1 hectare voor aan geluid gewende vogels tot 3 à 4 hectare voor reeën. De apparaten kosten tussen de € 300,- en € 500,- per stuk.

Afspelen van angstkreten om vogels te verjagen

Schriklint

Schriklint bestaat uit een speciaal lint dat langs perceelsranden of tussen gewasrijen wordt gespannen en dat door de wind gaat trillen en brommen. Het wordt toegepast ter voorkoming van vogelschade in kleinfruitpercelen, bloemen- en bloemzaadteelt en andere kleinschalige teelten. Ook geschikt voor het verjagen van meerkoeten op percelen langs water. Het lint wordt gespannen tussen bijvoorbeeld tonkinstokken. De onderlinge afstand tussen de stokken is circa 10 meter. Het lint dusdanig aanbrengen dat de wind er vat op heeft. Het lint kost circa € 15,- per 100 meter.

Ritselfolie

Ritselfolie bestaat uit een zeer lichte metaalfolie. Stroken van deze folie kunnen met een soepel draadje worden opgehangen aan spandraden, de afrastering of paaltjes. De folie beweegt op de wind en maakt hierbij een ritselend geluid. Ook de weerkaatsing van het zonlicht op de folie draagt bij aan de effectiviteit.

Ratels en kleppers

Handmatig aangedreven ratels en kleppers worden wel toepast voor het verjagen van vogels uit boomgaarden en kleinfruitpercelen. Het verstoren/verjagen van vogels vindt plaats door een combinatie van naderende personen en lawaai. Hierdoor treedt minder snel gewenning op. Bij het invallen van de eerste vogels direct verjagen, om te voorkomen dat deze andere vogels aantrekken (grote groepen vogels zijn vaak moeilijker te verjagen dan kleine

groepjes). Daarna meerdere keren per dag herhalen. De methode is erg arbeidsintensief.

Kleppermolentjes

Kleppermolentjes worden door de wind aangedreven en worden toegepast voor het verjagen van vogels uit boomgaarden en kleinfruitpercelen. De molentjes worden op een paal gemonteerd en dienen boven het gewas uit te steken. Nadelen zijn een snelle gewenning en niet werkzaam tijdens windstil weer.

Rammelblikjes

De zogenaamde 'rammelblikjes' worden wel gebruikt bij het verjagen van vogels uit boomgaarden en kleinfruitpercelen. Hierbij wordt een groot aantal rammelblikjes (bijvoorbeeld metalen blikjes met knikkers) opgehangen tussen de fruitbomen of -struiken en vanuit een centrale uitkijkpost bediend door aan touwen te trekken. Het systeem dient overdag continue bemand te worden en is zeer arbeidsintensief. De methode is wel effectief omdat de verstoring alleen in de directe omgeving van de aanwezige vogels plaatsvindt. Hierdoor treedt nauwelijks gewenning op.

Angstkreten

Afspelen van geluidsbanden met angstkreten van vogels is een effectieve methode voor het verjagen van vogels in boomgaarden en kleinfruitpercelen (vooral effectief bij spreeuwen). De methode wordt ook toegepast bij het verjagen van vogels op vliegvelden en is effectief gebleken bij meeuwen, reigers, merels, kraaien, roeken,

Ritselfolie

kauwen, spreeuwen, mussen en kievieten. De diverse soorten reageren vooral op de soorteigen angstkreten. De bandjes met angstkreten zijn te koop.

Bij toepassing in de fruitteelt de luidsprekers monteren boven de boomtoppen (op luchthavens wordt de apparatuur meestal aangebracht in een speciaal hiervoor bestemde auto). De luidsprekers van de overheersende windrichting af richten. Zet het geluid zo hard dat het op 100 meter afstand nog te horen is. Te hard geeft teveel vervorming van het geluid. De angstkreten middels een tijdklok eens per 5 à 10 minuten laten klinken.

Apparatuur 's nachts uitschakelen. Schakel, om gewenning te voorkomen, de angstkreet alleen in op dagen dat het werkelijk nodig is.

Als geluidsapparatuur zijn iedere goede band- of cassette recorder, versterker en geluidboxen te gebruiken, mits het signaal minimaal 10.000 Hz kan bereiken en er geen vervorming van het geluid optreedt. Kwaliteit is belangrijker dan volume. Een versterker van 25 - 30 Watt is voldoende (minimaal 10 Watt).

In de fruitteelt 1 à 2 (hoorn)luidsprekers per hectare plaatsen.

Als alternatief kan de geluidsapparatuur binnenshuis worden aangebracht, op een plaats waar de huisgenoten regelmatig langskomen en waarbij elke keer de recorder even wordt aangezet. Doordat hier geen regelmaat inzigt zal minder snel gewenning optreden.

Ook kan men werken met draaibare luidsprekers op een toren en een vaste bedieningskracht. Deze kan de aanvliegende vogels waarnemen en direct aanstralen (Een hoge toren kan meerdere aanliggende boomgaarden bestrijken).

Raster rond een boomkwekerij

5.4 Afscherming

Gaasraster

Rasters van gaas zijn een zeer effectieve manier om niet vliegende diersoorten te weren van landbouwpercelen. De kosten zijn echter hoog en het permanente karakter van gaasrasters maakt deze vooral geschikt voor meerjarige teelten (bijvoorbeeld fruitpercelen, boomteelt). De tekeningen geven voorbeelden van effectieve rasters voor herten en wilde zwijnen, reeën, wilde zwijnen, hazen en konijnen.

Gaasraster voor herten en wilde zwijnen:

Rasterpalen: lang 2,50 meter, diameter 10/12.

Hoek- en schoorpalen: lang 3,50 meter, diameter 12/14.

Palen op 4,00 meter.

Gaas: Vierkant vlechtwerk van 2,00 meter hoog (b.v. Ursus 200/17/15).

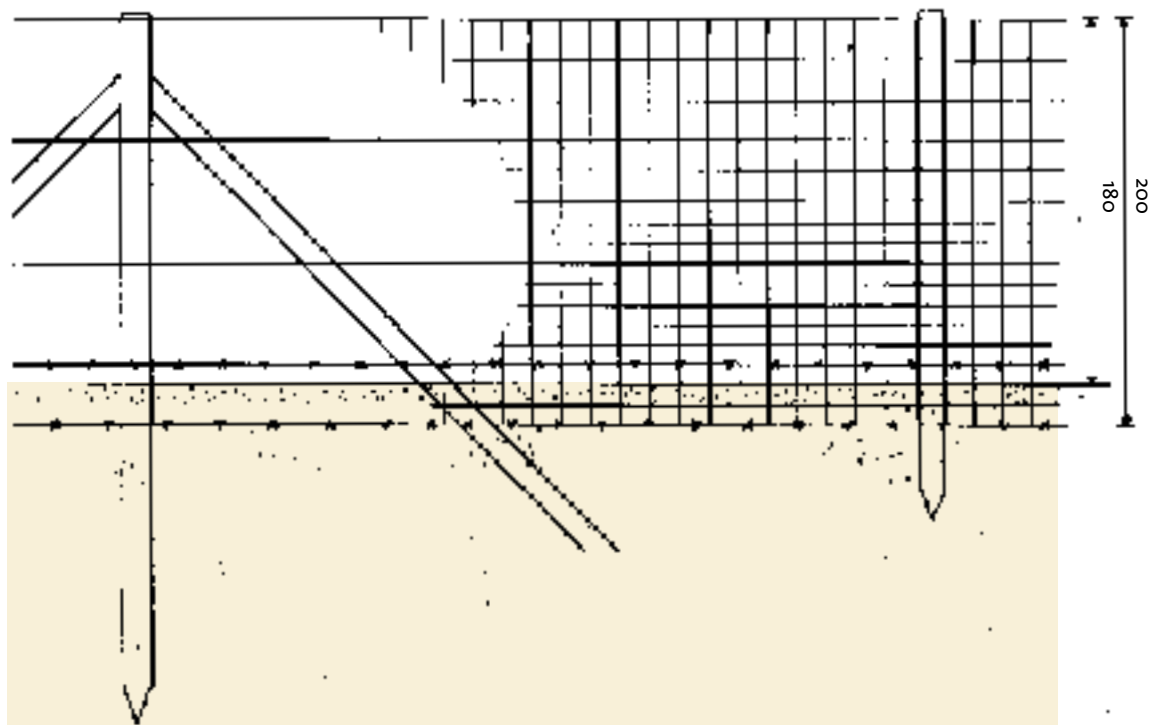
Gaas aan de wildzijde van de palen aanbrengen, 0,20 meter ingraven en mechanisch aanspannen.

Puntdraden op 0,20 m – maaiveld en 0,10 m + maaiveld.

Spandraden op 0,60 m, 1,20 m en 1,80 m + maaiveld.

Bevestiging gaas aan draden met binddraad en ringkrammen (minimaal elke 40 cm).

Prijs: € 10,- tot € 15,- per meter (inclusief arbeid).

Gaasraster voor wilde zwijnen:

Rasterpalen: lang 1,80 meter, diameter 10/12.

Hoek- en schoorpalen: lang 2,50 meter, diameter 12/14.

Palen op 4,00 meter.

Gaas: Zwaar vierkant vlechtwerk van 1,20 meter hoog
(b.v. Ursus zwaar 120/11/15).

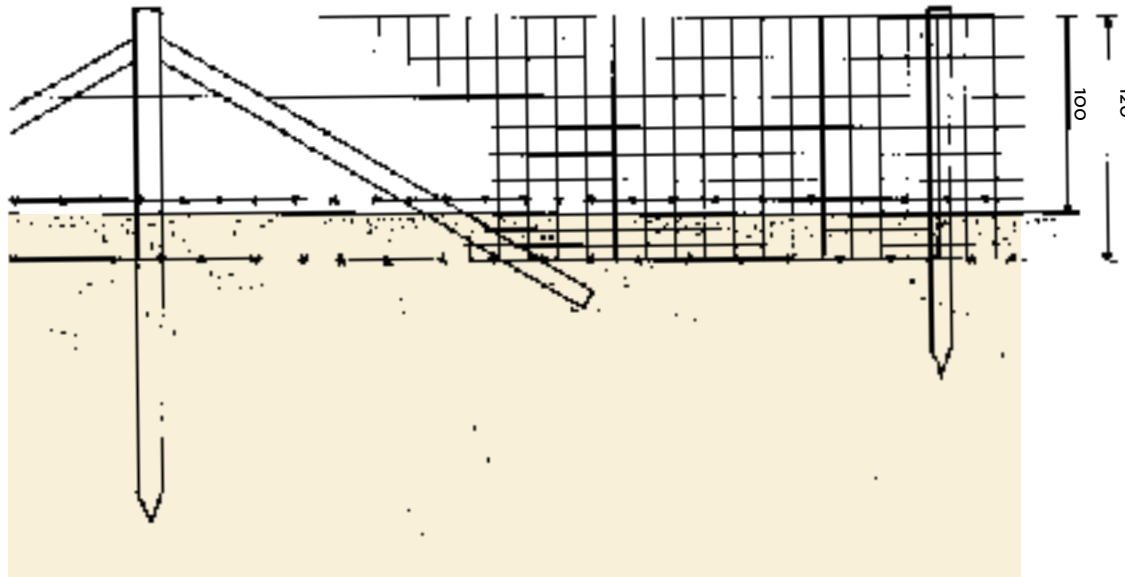
Gaas aan de wildzijde van de palen aanbrengen,
0,20 meter ingraven en mechanisch aanspannen.

Puntdraden op 0,20 m – maaiveld en 0,03 m + maaiveld.

Spandraden op 0,60 m + maaiveld.

Bevestiging gaas aan draden met binddraad en
ringkrammen (minimaal elke 40 cm).

Prijs: € 7,- tot € 10,- per meter (inclusief arbeid).

Gaasraster voor reeën:

Rasterpalen: lang 2,50 meter, diameter 10/12.

Hoek- en schoorpalen: lang 3,50 meter, diameter 12/14.

Palen op 4,00 meter.

Gaas: Vierkant vlechtwerk van 1,50 meter hoog

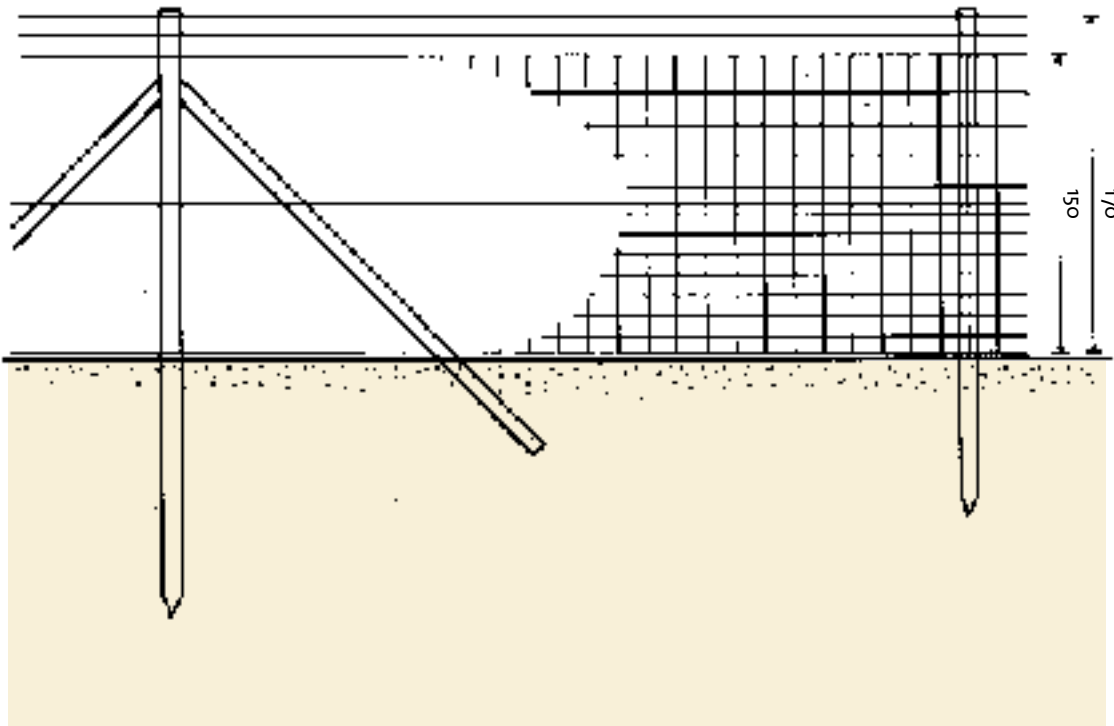
(b.v. Ursus 150/13/15).

Gaas aan de wildzijde van de palen aanbrengen en
mechanisch aanspannen.

Spandraden langs bovenzijde, onderzijde en midden van
het gaas en op 1,60 m en 1,70 m + maaiveld.

Bevestiging gaas aan draden met binddraad en
ringkrammen (minimaal elke 40 cm).

Prijs: € 5,- tot € 10,- per meter (inclusief arbeid).

Gaasraster voor hazen en konijnen:

Rasterpalen: lang 2,00 meter, diameter 6/8.

Hoek- en schoorpalen: lang 2,50 meter, diameter 12/14.

Palen op 2,50 tot 3,00 meter.

Gaas: Zeskantig vlechtwerk van 1,80 meter hoog
("kippegaas").

Maaswijdte: konijn 25 mm / haas 50 mm.

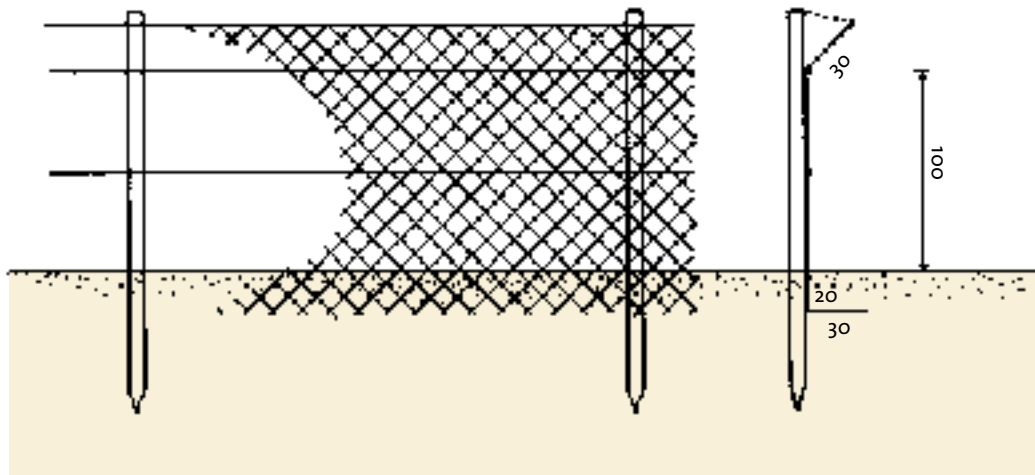
Gaas aan de wildzijde van de palen aanbrengen,
0,20 meter ingraven en 0,30 m horizontaal omzetten.

De bovenste 0,30 meter van het gaas omzetten en door
middel van eindjes draad ophangen aan de paalkoppen.

Spandraden op 0,50 m + maaiveld en langs de
bovenzijde van het gaas.

Bevestiging gaas aan draden met binddraad en
ringkrammen (minimaal elke 40 cm).

Prijs: € 5,- tot € 10,- per meter (inclusief arbeid).

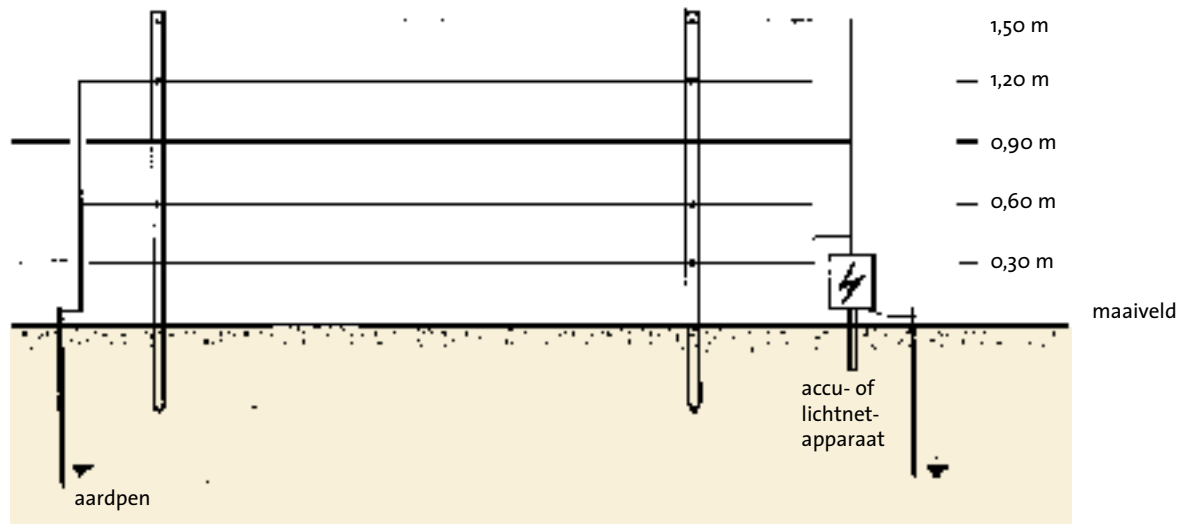
Elektrisch draadraster

Elektrisch draadraster is geschikt om niet vliegende diersoorten te weren uit gewassen. Elektrische draadrasters zijn goedkoper dan gaasrasters, zijn eenvoudiger te plaatsen en te verplaatsen, maar vragen ook meer toezicht en onderhoud. De schrikdraadapparaten zijn ook diefstalgevoelig.

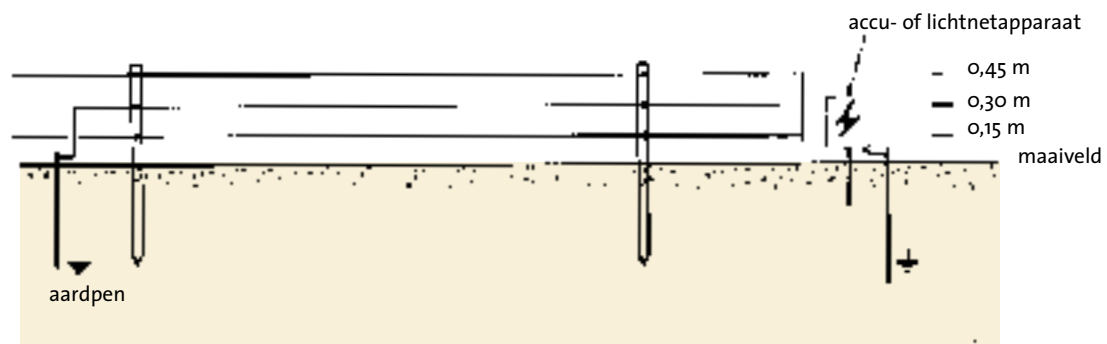
De tekeningen geven voorbeelden van effectieve rasters voor herten/reeën/wilde zwijnen, wilde zwijnen, hazen/konijnen.

Het (laten) aanbrengen van een elektrisch draadraster voor herten kost € 2,50 tot € 4,- per meter (exclusief schrikdraadapparaat); voor hazen of wilde zwijnen € 1,50 tot € 2,- per meter.

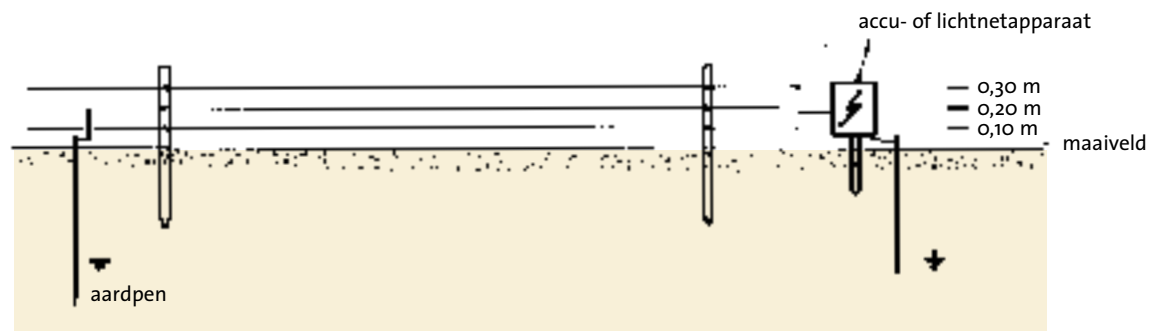
Elektrisch draadraster voor herten, reeën en wilde zwijnen

Elektrisch draadraster voor wilde zwijnen

Elektrisch draadraster voor hazen en konijnen

Elektrisch netwerk

Fijnmazig elektrisch netwerk is een goed toepasbare en effectieve methode gebleken om hazen en konijnen van landbouwpercelen te weren. De netten zijn na enige oefening vrij simpel aan te brengen en op te ruimen. De kosten liggen zo rond de € 125,- per hectare (inclusief arbeid, exclusief spanningsapparatuur), waardoor deze methode vooral in aanmerking komt voor de wat luxere teelten. De schrikdraadapparaten en netten zijn wel diefstalgevoelig en daardoor niet overal toepasbaar.

Afdeknetten

Afdeknetten worden vooral in de fruitteelt gebruikt om vogels te weren. De netten worden los over het gewas gelegd of aangebracht op een frame van palen en touwen. Afdeknetten worden ook gebruikt ter bescherming van opgeslagen ruwvoer.

Spandraden

Spandraden worden wel toegepast om ganzen en zwanen te weren. De draden (circa 2 mm dik) worden hierbij aangebracht op 0,80 meter boven het gewas. Om de draden goed te kunnen spannen zijn paaltjes (diameter 6 cm) om de 50 meter nodig. Langs de perceelsranden wordt vaak een extra draad op 30 cm hoogte aangebracht om inlopen van dieren vanuit de aanliggende percelen te voorkomen.

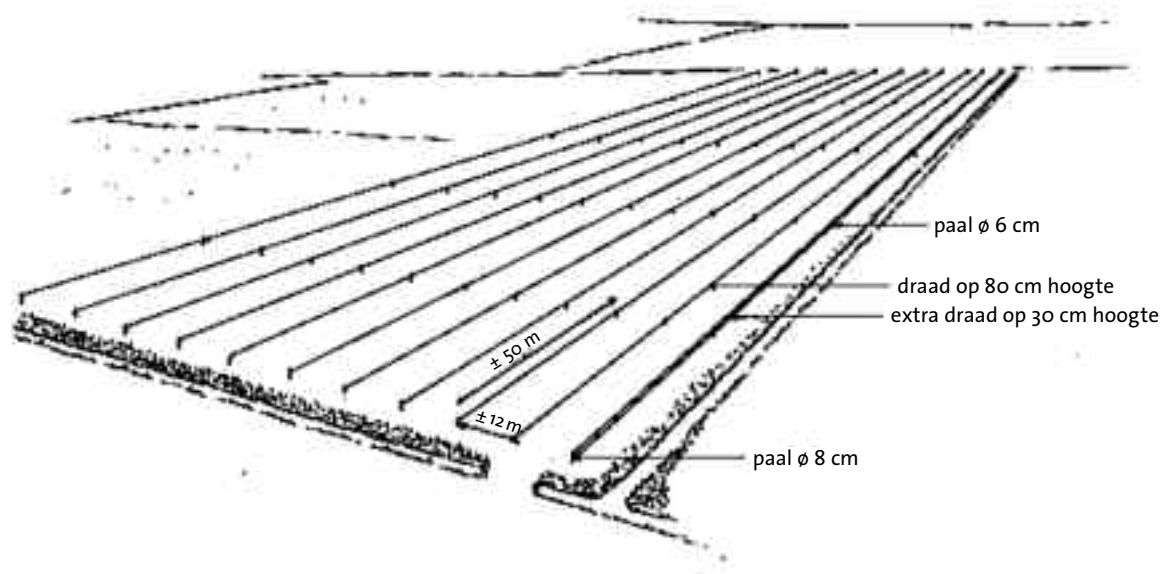
5.5 Teelttechnische maatregelen

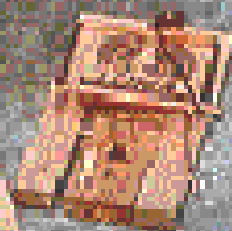
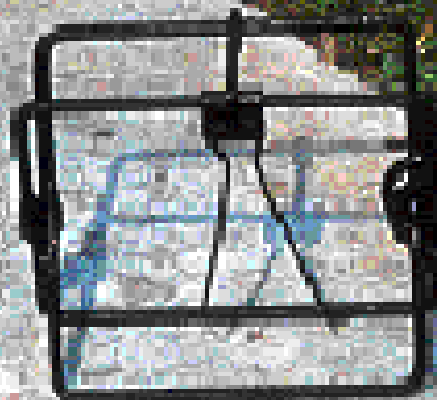
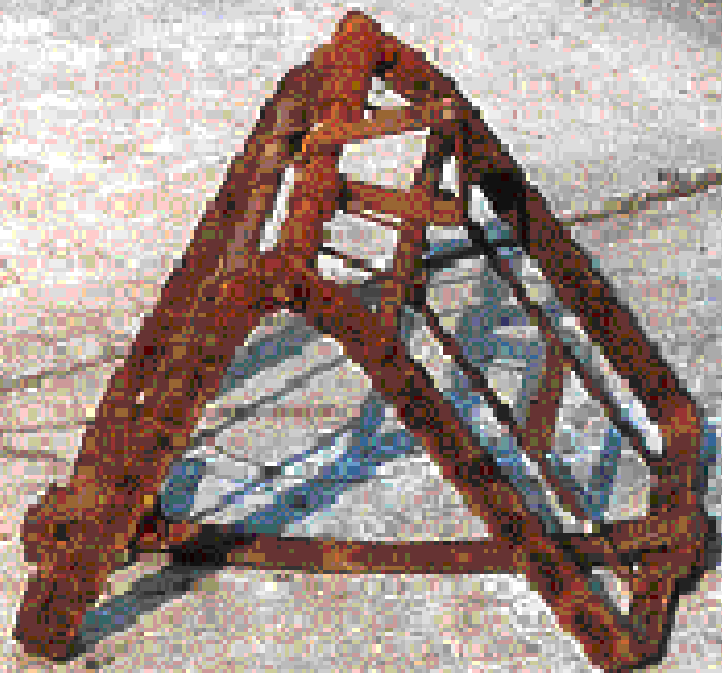
Zaaidiepte aanpassen

Dieper zaaien beperkt de kans dat zaaizaad wordt opgepikt door vogels. Dieper zaaien geeft wel een vertraagde en soms onregelmatige opkomst.

Percelen gelijk inzaaien

Als over een groot gebied percelen gelijktijdig ingezaaid worden, wordt het risico op vogelschade aan zaaizaad en kiemplanten gespreid.

5.6 Aantrekken natuurlijke vijanden

Zitpalen roofvogels

Roofvogels maken graag gebruik van hoge uitkijkposten. Dergelijke uitkijkposten zijn eenvoudig te maken door een 4 tot 5 meter hoge paal in de grond te plaatsen en aan de bovenzijde te voorzien van een horizontale, ronde zitstok (diameter 3 tot 5 cm). De roofvogels die hiervan gebruik maken en hierbij regelmatig over het gewas vliegen, vangen niet alleen een deel van de muizen maar verjagen ook de op het perceel aanwezige vogels.

Nestgelegenheid roofvogels

Eenzelfde effect als zitpalen voor roofvogels is te bereiken door het plaatsen van nestkasten voor torenvalken. Bij het af en aanvliegen met voer voor de jongen verjagen de torenvalken ook de vogels van het perceel.

5.7 Vang- en bestrijdingsmiddelen

Kastvallen en vangkooien

Kastvallen en vangkooien kunnen gebruikt worden om dieren te vangen en hierna al dan niet te doden. Artikel 9 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren stelt dat kastvallen niet mogen worden gebruikt voor het vangen van vogels, met uitzondering van eksters, zwarte kraaien en kauwen. Hiervoor is echter wel een provinciale ontheffing nodig.

Aan het gebruik van levende lokvogels in combinatie met een kastval voor de vangst van ekster, zwarte kraai of kauw zijn eisen gesteld:

(1) Als lokvogels mogen alleen gefokte exemplaren van ekster, zwarte kraai en kauw worden gebruikt. (2) De kastval moet zodanig geconstrueerd zijn dat geen lichamelijk contact mogelijk is tussen de lokvogel en de te vangen vogel en (3) de lokvogels zijn voorzien van voldoende voedsel en water.

Kastvallen mogen daarnaast niet worden gebruikt voor een aantal zoogdieren, waaronder: vleermuizen, otters, bever, hamster, noordse woelmuis, hazelmuis, boommarter en bunzing.

Klemmen

In het Besluit beheer en schadebestrijding dieren (art. 11) zijn klemmen aangewezen als verboden vangmiddel, met uitzondering van klemmen die uitsluitend geschikt en bestemd zijn voor het vangen en doden van mollen, zwarte – en bruine ratten of huismuizen. Het hebben of toepassen van andere typen klemmen is alleen toegestaan op basis van een ontheffing.

Klemmen worden geplaatst voor hopen of doorgangen, op wissels of op andere plaatsen waar de te vangen dieren frequent aanwezig zijn. Er zijn klemmen die dichtslaan door indrukken van een tredplaat of door beroering van een draad of pal. Dergelijke klemmen worden over het algemeen voor hopen of op wissels geplaatst. Andere klemmen worden beaasd en geplaatst op plaatsen waar de dieren verwacht worden. Op plaatsen met kinderen of huisdieren kunnen klemmen voor ratten en muizen het beste worden geplaatst in een tunneltje, gemaakt van drie houten planken.

Voorbeeld van aantrekken van natuurlijke vijanden door het plaatsen van een torenvalkenkast

< Diverse klemmen. Boven 2 soorten klemmen voor de vangst van muskusratten. Onderste rij: de verboden pootklem (links), een mollenklem (midden) en een rattenklem (rechts)

Buidels en fretten

Buidels zijn toegestaan voor het vangen van konijnen. Zij bestaan uit een netje met een langs de rand ingeregen trekkoord, dat over het hol van een konijn wordt gelegd. Het trekkoord wordt bevestigd met een pennetje. De konijnen worden vervolgens middels een fret uit hun hol gejaagd en in de buidels gevangen. Het bejagen van konijnen met behulp van fretten en buidels is op eigen terrein toegestaan. Fretten kunnen daarnaast ook ingezet worden bij de bestrijding van muizen en ratten in opstallen. Wel dient voorkomen te worden dat de fret kan ontsnappen.

Giften, rook- en gaspatronen

Het betreft uitsluitend middelen die krachtens de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 zijn toegelaten. Deze middelen mogen uitsluitend worden toegepast bij de bestrijding van mollen, veldmuizen en bosmuizen. Voor toepassing van bepaalde middelen (bijvoorbeeld gassingsmiddelen tegen mollen) is een bewijs van deskundigheid vereist.

Afschot en bejaging

Bij een aantal diersoorten staat bij de preventieve maatregelen vermeld 'regulering stand door afschot', 'afschot/verjaging', bejaging/verjaging', 'bejaging/regulering stand' of 'incidenteel afschot'.

Fret

‘Regulering stand door afschot’ betreft een aantal beschermde grote diersoorten als edelhert, damhert, wild zwijn en ree, die planmatig en gecoördineerd worden beheerd door faunabeheereenheden. Regulering van de stand door afschot kan hierbij een maatregel zijn om schade aan de landbouw te beperken.

‘Bejaging/verjaging’ en ‘bejaging/regulering stand’ staan vermeld bij de bejaagbare wildsoorten.

‘Bejaging/regulering stand’ heeft betrekking op soorten waarbij de populatie, middels bejaging, op een bepaald niveau kan worden gebracht of gehouden, o.a. om belangrijke schade aan landbouwgewassen te voorkomen. Het gaat daarbij om soorten die gedurende het gehele of grootste deel van het jaar in een bepaald gebied voorkomen (zogenaamd ‘standwild’ als haas, konijn, fazant en patrijs).

Er zijn ook wildsoorten die vanuit de wijde omgeving, soms in grote aantallen, op bepaalde landbouwpercelen of -gewassen trekken. Regulering van de stand draagt bij deze soorten nauwelijks bij aan de beperking of voorkoming van de schade. Op het moment dat de schade optreedt zal de plaatselijke jachthouder de schade dienen te beperken door ‘bejaging/verjaging’. Bejaging van wildsoorten is wettelijk toegestaan in de bejaagbare periode van de betreffende soort. Buiten deze periode dient voor afschot (met als doel verjaging of het op een lager peil brengen van de stand) een ontheffing aangevraagd worden. Voor schadebestrijding met het geweer bij konijn en houtduif in de onbejaagbare periode is vrijstelling verleend.

Voor bepaalde beschermde en onbeschermde soorten wordt als maatregel ‘afschot’, ‘afschot/regulering stand’ of ‘afschot/verjaging’ gehanteerd.

Ten aanzien van diverse diersoorten kan afschot, met als

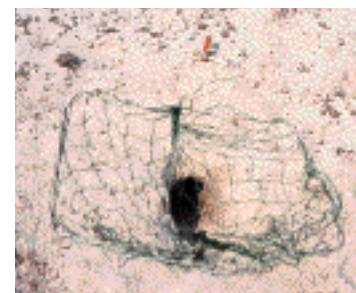
doel regulering van de stand of verjaging, bij provinciale ontheffing worden toegestaan, wanneer de belangen groot zijn en andere maatregelen onvoldoende effect hebben.

Vangkooi voor konijnen

Kastval (wipval)

Buidel

Literatuur

Flora- en faunawet. Wet van 25 mei 1998, Stb. 1998, 402, houdende regels ter bescherming van in het wild levende planten- en diersoorten.

Jachtbesluit. Stb. 2000, 520. Besluit van 28 november 2000, houdende regels ten aanzien van de jacht.

Besluit beheer en schadebestrijding dieren. Stb. 2000, 521. Besluit van 28 november 2000, houdende regels voor beheer en de bestrijding van schade aangericht door dieren.

Besluit Faunabeheer. Stb. 2000, 522. Besluit van 28 november 2000, houdende regels ten aanzien van faunabeheereenheden en faunabeheerplannen.

Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet. Stb. 2000, 523. Besluit van 28 november 2000, houdende aanwijzing van dier- en plantensoorten ingevolge de Flora- en faunawet.

Besluit prepareren dieren. Stb. 2000, 524. Besluit van 28 november 2000, houdende regels ten aanzien van het prepareren van dieren.

Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten. Stb. 2000, 525. Besluit van 28 november 2000, houdende regels voor het bezit en vervoer van en de handel in beschermde dier- en plantensoorten.

Anonymus. **Wildschaden in Feld und Wald. Erkennen, Verhindern, Regulieren.** Deutsche Jagd Zeitung Special. Paul Parey Zeitschriftenverlag.

Beintema, A.J. et al 1983. **Natuurbeheer in Nederland: Dieren.** Rijksinstituut voor Natuurbeheer. Pudoc Wageningen.

Ebbing, B.S., J.A.P. Heesterbeek en J.H. Beekman 1998. **Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland.** Een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) in opdracht van de provincies Noord- en Zuid-Holland. Wageningen.

Ebbing, B.S., G.J.D.M. Müskens en J.G. Oord 1999. **Zijn overwinterende ganzen te sturen?** Een pilot study naar mogelijkheden om de effectiviteit van flankerend jachtbeleid vast te stellen. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) en Oord Faunatechniek in opdracht van het Jachtfonds. Wageningen.

Ebbing, B.S., G.J.D.M. Müskens, J.G. Oord, A.J. Beintema en N.W. van den Brink 2000. **Stuurbaarheid van ganzen door verjaging en flankerende jacht rondom het ganzenopvanggebied Oost-Dongeradeel (Friesland) in 1999-2000.** Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) en Oord Faunatechniek in opdracht van het Jachtfonds. Wageningen.

Essen, G.J. van en J.M. van Leeuwen 1998. **Gezondheidsaspecten van grote grazers in natuurgebieden.** ID-DLO, Lelystad.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., D.R. Lammertsma en R. Pouwels 2000. **De geschiktheid van natuurgebieden in Noord-Brabant en Limburg als leefgebied voor edelhert en wild zwijn.** Alterra. Wageningen.

Hessels, A. 1997. **Protocolaire aanpak ter bepaling, bewaking en beheersing van mogelijk besmettelijke dierziekten bij de Heckrunderen in de Oostvaardersplassen.** Faculteit Diergeneeskunde Universiteit van Utrecht.

Hollander-Kamphuis, D. den 2002. **Handreiking Faunabeheerplan: Jachthouders.** Landelijk Overleg Faunabeheereenheden.

Hollander, H. 1998. **Klachtenafhandeling beschermde zoogdieren.** Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ). Mededeling 40.

Leever, H. 1982. **Alternatieven voor roekenafschot.** Argus, jaargang 7 (2): 5-8.

Niewold, F.J.J. en G.M. Müskens 1999. **De Betekenis van de vos in Noord-Brabant: Beheer noodzakelijk?** IBN-DLO. Wageningen

Oord, J.G. 2000. **Verslag van drie proefopstellingen met elektrisch netwerk ter voorkoming van schade door hazen.** Oord Faunatechniek in opdracht van het Jachtfonds.Wedde.

Spek, G.J. en J.G. Oord 2001. **Edelherten in het Groene Woud.** Spek Fauna-advies en Oord Faunatechniek in opdracht van de Provincie Noord-Brabant.

Teunissen, W.A. **Ganzenschade in de akkerbouw.** Onderzoek naar factoren die een rol spelen bij het ontstaan van ganzenschade in de akkerbouw. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), Wageningen

Zwart-Roodzant, M.H. en R. Stokkers 1999. **Wildschade in Nederland.** Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en de Vollegrondsgroenteteelt (PAV), publicatie nr. 96. Lelystad.

Adressen

Faunafonds

Secretariaat
Postbus 888
3300 AW Dordrecht
(078) 6395370
www.faunafonds.nl

Jachtfonds

Secretariaat
Postbus 888
3300 AW Dordrecht
(078) 6395372

LASER

Postbus 1191
3300 BD Dordrecht

Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (KAD)

Postbus 350
6700 AJ Wageningen
(0317) 424944
www.kad.nl

Nederlandse Vereniging van Ongediertebestrijdingsbedrijven (NVO)

Postbus 80523
2508 GM Den Haag
(070) 3514851

Stichting Vakopleiding Ongediertebestrijding (SVO)

Postbus 350
6700 AJ Wageningen
(0317) 424050

*Het Faunafonds sluit, mede ten behoeve van degenen
die aan deze publicatie hebben meegewerkt, iedere
aansprakelijkheid uit voor schade die uit het gebruik
van de hierin opgenomen gegevens mocht voortvloeien.*

Colofon

Titel van het rapport
Handboek Faunaschade

Opdrachtgever
Faunafonds
Postbus 888
3300 AW Dordrecht

Opdrachtnemer
Oord Faunatechniek
Hoornderweg 2
9698 PL Wedde
tel. 0597-561246

Auteur
J.G. Oord

Vormgeving
Grafiplan
Rijksweg 12
7985 NS Geeuwenbrug
tel. 0521-591986

Foto's
Foto Lynx
R. Hoeve
D. van Bourgondiëstraat 57
8325 GG Vollenhove
tel. 0527-243001

Tekeningen
J.G. Oord

Datum publicatie
Juni 2002

Faunafonds

Faunafonds

